Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (teine koda)

1. august 2025 *

Eelotsusetaotlus – Õigusriik – Tõhus kohtulik kaitse liidu õigusega hõlmatud valdkondades – ELL artikli 19 lõike 1 teine lõik – Kohtunike ametist tagandamise keelu ja kohtunike sõltumatuse põhimõte – Kõrgeima kohtu kohtuniku määramine ilma tema nõusolekuta tähtajaliselt kohut mõistma selle kohtu teise kolleegiumisse – Liidu õiguse esimus – Riigihanked – Direktiiv 2004/17/EÜ – Hankemenetlused – Kohaldamine roheelektri päritolusertifikaatide omandiõiguse üleandmise lepingule – Direktiiv 92/13/EMÜ – Artikli 2d lõige 1 – Riigihanke vaidlustusmenetlused – Lepingu tühisus – Võrgustikusektori hankija, kes nõuab riigihanke-eeskirju rikkudes sõlmitud lepingu tühistamist – Õiguse kuritarvitamine – Puudumine

Liidetud kohtuasjades C-422/23, C-455/23, C-459/23, C-486/23 ja C-493/23 [Daka] [i],

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) 3. ja 21. aprilli 2023. aasta ning 13. juuni 2023. aasta otsustega esitatud viis eelotsusetaotlust, mis saabusid Euroopa Kohtusse 10., 20., 21. ja 31. juulil 2023 ning 3. augustil 2023, menetlustes

T. B.

versus

C. B.,

menetluses osales:

D. B. (C-422/23),

ja

G.T.

versus

T. S.A. (C-455/23)

ja

E. S.A.

* Kohtumenetluse keel: poola.

[i] Kohtuasjal on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetlusosalise tegelikule nimele.

versus

W. sp. z o.o.,

Bank S.A. (C-459/23)

ja

S. sp. z o.o.

versus

V. sp. z o.o. (C-486/23)

ja

Miasto W.

versus

M. T.,

E. T.,

A. W. (C-493/23),

menetluses osales:

Prokurator Prokuratury Okręgowej Warszawa-Praga w Warszawie,

EUROOPA KOHUS (teine koda),

koosseisus: koja president K. Jürimäe (ettekandja), Euroopa Kohtu president K. Lenaerts teise koja kohtuniku ülesannetes, kohtunikud M. Gavalec, Z. Csehi ja M. Condinanzi,

kohtujurist: T. Ćapeta,

kohtusekretär: ametnik M. Siekierzyńska,

arvestades kirjalikku menetlust ja 8. jaanuari 2025. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– E. S.A., esindaja: *adwokat* P. Łącki,

– Prokuratura Okręgowa Warszawa-Praga w Warszawie, esindaja: *Zastępca Prokuratora Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie* D. Winiarek,

– Poola valitsus, esindajad: A. Bodnar, B. Majczyna, M. Rzotkiewicz, M. Taborowski ja S. Żyrek,

– Euroopa Komisjon, esindajad: K. Herrmann, P. J. O. Van Nuffel ja G. Wils,

arvestades pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi ilma kohtujuristi ettepanekuta,

on teinud järgmise

kohtuotsuse

1 Eelotsusetaotlused käsitlevad seda, kuidas tõlgendada ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikliga 47 (kohtuasjad C-422/23, C-455/23, C-459/23, C-486/23 ja C-493/23), liidu õiguse esimuse põhimõtet (kohtuasjad C-455/23, C-459/23 ja C-486/23), komisjoni 30. novembri 2009. aasta määrusega (EÜ) nr 1177/2009 (ELT 2009, L 314, lk 64) muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 31. märtsi 2004. aasta direktiivi 2004/17/EÜ, millega kooskõlastatakse vee-, energeetika-, transpordi- ja postiteenuste sektoris tegutsevate ostjate hankemenetlused (ELT 2004, L 134, lk 1; ELT eriväljaanne 06/07, lk 19; edaspidi „direktiiv 2004/17“), artikli 1 lõike 2 punkti c ja lõiget 4, artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 3 lõike 3 punkti b, artiklit 14, artikli 16 punkti a ja artiklit 20, Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2007. aasta direktiiviga 2007/66/EÜ (ELT 2007, L 335, lk 31) muudetud nõukogu 25. veebruari 1992. aasta direktiivi 92/13/EMÜ veevarustus-, energeetika-, transpordi- ja telekommunikatsioonisektoris tegutsevate üksuste hankemenetlusi käsitlevate ühenduse eeskirjade kohaldamisega seotud õigusnormide kooskõlastamise kohta (EÜT 1992, L 76, lk 14; ELT eriväljaanne 06/01, lk 315; edaspidi „direktiiv 92/13“) artikli 2d lõike 1 punkti a ning õiguse kuritarvitamise keelu üldpõhimõtet (kohtuasi C-459/23).

2 Taotlused on esitatud viies kohtuvaidluses, milles vaidlevad vastavalt T. B. ja C. B. ühise pärandvara jagamise ja pärimise üle (kohtuasi C-422/23), G. T. ja T. S.A. tagatise vabastamise ja äriühingule kuuluvate aktsiate täitmise üle (kohtuasi C-455/23), E. S.A. (edaspidi „äriühing E“) ning W sp. z o.o. (edaspidi „äriühing W.“) ja Bank S.A. lepingulise suhte puudumise üle (kohtuasi C-459/23), S. sp. z o.o. ja V. sp. z o.o. maksenõude üle (kohtuasi C-486/23) ning Miasto W. ning M. T., E. T. ja A. W. tahteavalduse esitamise kohustuse üle (kohtuasi C-493/23).

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Direktiiv 2003/88/EÜ

3 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. novembri 2003. aasta direktiivi 2003/88/EÜ tööaja korralduse teatavate aspektide kohta (ELT 2003, L 299, lk 9; ELT eriväljaanne 05/04, lk 381) artikli 6 punktis b on sätestatud:

„Liikmesriigid võtavad vajalikke meetmeid, mis kooskõlas vajadusega kaitsta töötajate ohutust ja tervist tagavad, et:

[…]

b) keskmine tööaja pikkus igas seitsmepäevases ajavahemikus, kaasa arvatud ületunnitöö, ei ületa 48 tundi.“

Direktiiv 92/13

4 Direktiivi 92/13 artikli 2d lõike 1 punktis a ja lõikes 2 on sätestatud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et tellijast sõltumatu läbivaatamisasutus tunnistab lepingu tühiseks või lepingu tühisus tuleneb sellise läbivaatamisasutuse otsusest järgmistel juhtudel:

a) kui tellija on sõlminud lepingu ilma lepinguteate eelneva avaldamiseta *Euroopa Liidu Teatajas* ja lepinguteate avaldamata jätmine ei olnud [direktiivi 2004/17] kohaselt lubatud

[…]

2. Lepingu tühiseks tunnistamise tagajärjed nähakse ette siseriiklikes õigusaktides.

Siseriiklikes õigusaktides võib ette näha kõigi lepinguliste kohustuste tagasiulatuva tühistamise või piirata tühistamise ulatust kohustustega, mis alles vajavad täitmist. Viimasena nimetatud juhul näevad liikmesriigid ette muude karistuste kohaldamise artikli 2e lõike 2 tähenduses.“

5 Direktiivi 92/13 artikli 2d lõike 1 punkt a ja lõige 2 lisati direktiivi 92/13 direktiiviga 2007/66. Viimati nimetatud direktiivi põhjendused 2, 13, 14 ja 20 on sõnastatud järgmiselt:

„(2) […] Vastavalt Euroopa Kohtu kohtupraktikale peaksid liikmesriigid tagama tõhusate ja kiirete heastamisvahendite kättesaadavuse seoses tellivate asutuste ja ostjate otsustega, kui konkreetne leping kuulub [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 31. märtsi 2004. aasta] direktiivi 2004/18/EÜ [ehitustööde riigihankelepingute, asjade riigihankelepingute ja teenuste riigihankelepingute sõlmimise korra kooskõlastamise kohta (ELT 2004, L 134, lk 114; ELT eriväljaanne 06/07, lk 132)] ja [direktiivi 2004/17] isikuid või materiaalset poolt käsitlevasse reguleerimisalasse.

[…]

(13) Et võidelda ebaseaduslike otselepingute sõlmimise vastu, mida Euroopa Kohus on nimetanud riigihankeid käsitlevate ühenduse õigusaktide kõige tõsisemaks rikkumiseks telliva asutuse või ostja poolt, tuleks ette näha tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad karistused. Seetõttu tuleks ebaseadusliku otselepinguna sõlmitud leping tunnistada põhimõtteliselt tühiseks. Tühisus ei peaks olema automaatne, vaid selle peaks kindlaks tegema sõltumatu läbivaatamisasutus või see peaks tulenema sõltumatu läbivaatamisasutuse otsusest.

(14) Tühiseks tunnistamine on kõige tõhusam viis konkurentsi taastamiseks ja uute ärivõimaluste loomiseks neile ettevõtjatele, kellelt on ebaseaduslikult võetud võimalus konkureerida. Otselepingud käesoleva direktiivi tähenduses peaksid hõlmama kõiki lepinguid, mis on sõlmitud ilma eelneva lepinguteate avaldamiseta *Euroopa Liidu Teatajas* direktiivi [2004/18] tähenduses. See vastab menetlusele ilma eelneva konkursiteate avaldamiseta [direktiivi 2004/17] tähenduses.

[…]

(20) Käesolev direktiiv ei peaks välistama rangemate karistuste kohaldamist vastavalt siseriiklikele õigusaktidele.“

Direktiiv 2004/17

6 Direktiivi 2004/17 põhjendused 2, 3 ja 9 olid sõnastatud järgmiselt:

„(2) Üks tähtis põhjus neis sektorites lepingute sõlmimise korda kooskõlastavate reeglite kehtestamiseks on see, et riigiasutustel on palju erinevaid võimalusi nende ostjate mõjutamiseks […].

(3) Teine tähtis põhjus, miks on vaja kooskõlastada neis sektorites tegutsevate ostjate hankemenetlusi, on nende tegevusvaldkondade turgude suletud iseloom […]

[…]

(9) Et tagada vee-, energeetika-, transpordi- ja postiteenuste sektoris tegutsevate ostjate riigihangete avatust konkurentsile, on soovitav koostada sätted, millega ühendus kooskõlastaks selliseid lepinguid, alates lepingute teatavast maksumusest. […]“.

7 Direktiivi artikli 1 kohaselt:

„1. Direktiivis kasutatakse käesolevas artiklis toodud mõisteid.

2. […]

c) *Asjade hankelepingud* – muud lepingud peale punktis b viidatute, mille eesmärgiks on toodete ostmise, üürimise, rentimise või koos väljaostuvõimalusega või ilma liisimise reguleerimine.

Lepingut, mille eesmärgiks on toodete tarnimise reguleerimine ja mis hõlmab kaasneva tööna ka kohaletoomis- ja paigaldamistööde reguleerimist, loetakse asjade hankelepinguks.

[…]

4. *Raamleping* – leping artikli 2 lõikes 2 viidatud ühe või enama ostja ja ühe või enama ettevõtja vahel, mille eesmärgiks on kehtestada tingimused teatavas ajavahemikus sõlmitavate lepingute jaoks, eelkõige hindade ja vajaduse korral koguste osas;“.

8 Direktiivi artikli 2 lõigetes 1 ja 2 oli sätestatud:

„1. Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[…]

b) *riigi osalusega äriühingud* – kõik institutsioonid, mille suhtes tellivad asutused võivad omandiõiguse, rahalise osaluse või neid ettevõtjaid reguleerivate eeskirjade alusel otseselt või kaudselt avaldada valitsevat mõju.

Eeldatakse, et tellivatel asutustel on ettevõtja suhtes valitsev mõju, kui need asutused otseselt või kaudselt:

– omavad enamust äriühingu märgitud kapitalist […]

[…]

2. Käesolevat direktiivi kohaldatakse ostjate suhtes, kes:

a) on tellivad asutused või riigi osalusega ettevõtted ja kes tegutsevad ühel artiklites 3–7 viidatud aladest;

[…]“.

9 Direktiivi artikli 3 lõikes 3 oli sätestatud:

„Elektrienergia puhul kehtib käesolev direktiiv järgmistele tegevustele:

a) niisuguste püsivõrkude pakkumine või käitamine, mille eesmärgiks on pakkuda elanikkonnale elektrienergia tootmise, transpordi või jaotamisega seotud teenust,

b) elektrienergia tarnimine sellistesse võrkudesse.“

10 Direktiivi 2004/17 artikkel 14 sätestas:

„1. Ostjad võivad raamlepingut käsitada lepinguna artikli 1 lõike 2 tähenduses ja sõlmida selle käesoleva direktiivi kohaselt.

2. Kui ostjad on sõlminud raamlepingu käesoleva direktiivi kohaselt, võivad nad sellel raamlepingul põhineva lepingu sõlmimiseks kohaldada artikli 40 lõike 3 punkti i sätteid.

3. Kui raamleping ei ole sõlmitud käesoleva direktiivi kohaselt, ei või ostjad lepingu sõlmimisel kohaldada artikli 40 lõike 3 punkti i sätteid.

4. Ostjad ei või raamlepingut kuritarvitada konkurentsi takistamiseks, piiramiseks või moonutamiseks.“

11 Direktiivi artikli 16 punktis a oli ette nähtud:

„Välja arvatud juhud, kus künnised on välistatud artiklite 19–26 või artikli 30 põhjal, mis puudutab kõnealuse tegevuse sooritamist, kehtib käesolev direktiiv lepingutele, mille väärtus käibemaksuta on eeldatavalt mitte allpool järgmisi künniseid:

a) asjade ja teenuste hankelepingute puhul 387 000 eurot“.

12 Direktiivi artikkel 17 oli sõnastatud järgmiselt:

„1. Lepingu eeldatava väärtuse arvutamise aluseks on makstav kogusumma käibemaksuta, nagu ostja hindab selle olevat. Arvutamisel võetakse arvesse hinnanguline kogusumma, sealhulgas mis tahes optsioonid ja lepingu uuendamised.

[…]

2. Ostjad ei tohi käesolevast direktiivist mööda minna ehitustööde projektide või materjalide ja/või teenuste kavandatavate hankekoguste jaotamisega mitmeks osaks või erimeetodite kasutamisega lepingute eeldatava väärtuse arvutamiseks.

3. Raamlepingu ja dünaamiliste hankesüsteemide puhul on arvestatavaks maksumuseks raamlepingu kogu kehtivusaja või hankesüsteemi kogu kasutusaja jooksul sõlmitavate kõigi hankelepingute suurim eeldatav kogumaksumus käibemaksuta.

[…]

7. Korduvate või teatava ajavahemiku järel uuendatavate asjade või teenuste hankelepingute puhul võetakse lepingu eeldatava maksumuse aluseks:

a) kas eelnenud rahandusaasta või kaheteistkümne kuu jooksul sõlmitud samalaadsete järjestikuste lepingute tegelik üldsumma, mida on parandatud, kus võimalik, arvestamaks koguste või väärtuse muutusi, mis toimuvad kaheteistkümne kuu jooksul pärast esialgse lepingu sõlmimist;

b) või esimesele tarnele järgneva 12 kuu või eelarveaasta jooksul (kui see on pikem kui 12 kuud) sõlmitud järjestikuste lepingute eeldatav kogumaksumus.“

13 Direktiivi artikli 20 lõikes 1 oli ette nähtud:

„Käesolevat direktiivi ei kohaldata lepingute suhtes, mille ostjad sõlmivad muu kui artiklites 3–7 kirjeldatud tegevuse eesmärgil, või niisuguseks tegevuseks kolmandas riigis, mille tingimuste hulka ei kuulu [Euroopa Ü]henduses asuvate võrkude või geograafiliste piirkondade füüsiline kasutamine.“

14 Direktiivi 2004/17 artikli 40 lõike 3 punktis i oli sätestatud:

„Ostjad võivad kasutada menetlust, mille puhul eelnevat hankekuulutust ei esitata, järgmistel juhtudel:

[…]

i) raamlepingu alusel sõlmitavate lepingute puhul tingimusel, et artikli 14 lõikes 2 viidatud tingimus on täidetud“.

Direktiiv 2014/25/EL

15 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiivi 2014/25/EL, milles käsitletakse vee-, energeetika-, transpordi- ja postiteenuste sektoris tegutsevate üksuste riigihankeid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2004/17/EÜ (ELT 2014, L 94, lk 243), põhjenduses 23 märgitakse:

„Ilma et see laiendaks mingil moel direktiivi kohaldamisala, tuleks selgitada, et juhul, kui direktiivis osutatakse elektrienergiaga varustamisele, hõlmab direktiiv elektri tootmist, hulgimüüki ja jaemüüki.“

16 Direktiivi artikli 7 esimeses lõigus on sätestatud:

„Artiklite 8, 9 ja 10 kohaldamisel tähendab „tarnimine“ tootmist, hulgimüüki ja jaemüüki.“

17 Kõnesoleva direktiivi artikli 9 lõige 1 näeb ette:

„Elektrienergia puhul kohaldatakse käesolevat direktiivi järgmiste tegevuste suhtes:

a) selliste püsivõrkude pakkumine või käitamine, mille eesmärk on pakkuda avalikkusele elektrienergia tootmise, transpordi või jaotamisega seotud teenust;

b) elektrienergia tarnimine sellistesse võrkudesse.“

Direktiiv 2009/28/EÜ

18 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. aprilli 2009. aasta direktiivi 2009/28/EÜ taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamise kohta ning direktiivide 2001/77/EÜ ja 2003/30/EÜ muutmise ja hilisema kehtetuks tunnistamise kohta (ELT 2009, L 140, lk 1) artikli 2 teise lõigu punktid k ja l sisaldasid järgmisi määratlusi:

„k) „toetuskava“ – liikmesriigi või liikmesriikide rühma rakendatav vahend, kava või mehhanism, mille abil edendatakse taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamist, vähendades nimetatud energiaga seotud kulusid, tõstes selle võimalikku müügihinda või suurendades taastuvenergiaalase kohustuse abil või muul viisil sellise energia ostumahtu. See hõlmab investeeringutoetust, maksuvabastusi või maksuvähendusi, maksutagastusi, toetuskavasid taastuvenergia kasutamise kohustuse täitmiseks, sealhulgas toetuskavasid, milles kasutatakse rohelisi sertifikaate, ja otseseid hinnatoetuskavasid, sealhulgas soodustariifimakseid ja lisamakseid, kuid ei pea nendega piirduma;

l) „kohustus kasutada taastuvenergiat“ – riiklik toetuskava, millega nõutakse, et energiatootjad võtaksid oma tootmisesse teatava osa taastuvatest energiaallikatest toodetavat energiat, et energiatarnijad võtaksid oma tarnimisse teatava osa taastuvatest energiaallikatest toodetud energiat ja energiatarbijad võtaksid oma tarbimisse teatava osa taastuvatest energiaallikatest toodetud energiat. See hõlmab kavasid, mille alusel võidakse nimetatud nõudeid täita roheliste sertifikaatide kasutamisega;“.

Poola õigus

Kõrgeima kohtu seadus

19 8. detsembri 2017. aasta kõrgeima kohtu seaduse (ustawa o Sądzie Najwyższym) (*Dz. U.* 2018, jrk nr 5), mida on muudetud (*Dz. U.* 2021, jrk nr 1904) (edaspidi „kõrgeima kohtu seadus“), põhikohtuasjades kohaldatavas redaktsioonis on artiklis 23 sätestatud:

„Tsiviilkolleegiumi pädevusse kuuluvad tsiviil-, kaubandus-, intellektuaalomandi-, perekonna- ja eestkosteõiguse ning ettevõtjate registreerimise ja tagatiste registreerimisega seotud asjad.“

20 Seaduse artiklis 25 on ette nähtud:

„Töö- ja sotsiaalkindlustusasjade kolleegium on pädev lahendama tööõiguse ja sotsiaalkindlustuse asju.“

21 Seaduse artikli 35 lõikes 3 on sätestatud:

„Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) esimene esimees võib määrata kohtuniku osalema konkreetse kohtuasja läbivaatamisel mõnes teises kolleegiumis ja tema nõusolekul määrata ta tähtajaliselt kohut mõistma teise kolleegiumisse. Kohtuniku võib ilma tema nõusolekuta määrata kohut mõistma teise kolleegiumisse maksimaalselt kuueks kuuks aastas. Kui lõpeb periood, milleks kohtunik on määratud kohut mõistma teise kolleegiumisse, tegeleb see kohtunik talle selles kolleegiumisse määratud kohtuasjadega kuni nende lõppemiseni.“

Riigihangete seadus

22 29. jaanuari 2004. aasta riigihangete seaduse (ustawa – Prawo zamówień publicznych; *Dz. U.* nr 19, jrk nr 177) kohtuasja C-459/23 põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis oli artikli 132 lõikes 1 sätestatud:

„Kui artikli 3 lõike 1 punktist 5 ei tulene teisiti, kohaldatakse käesoleva peatüki sätteid lepingute suhtes, mille sõlmivad artikli 3 lõike 1 punktis 3 nimetatud avaliku sektori hankijad ja nende ühendused ning artikli 3 lõike 1 punktis 4 nimetatud avaliku sektori hankijad, […] kui leping sõlmitakse järgmiste tegevuste jaoks:

[…]

3) võrkude rajamine või haldamine elektrienergia, gaasi või soojuse tootmise, ülekandmise või jaotamisega seotud avalike teenuste osutamiseks või elektri, gaasi või soojuse tarnimiseks sellistesse võrkudesse […]“.

23 Seaduse kohtuasja C-459/23 põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis oli artiklis 146 ette nähtud:

„1. Leping tuleb tühistada, kui avaliku sektori hankija:

[…]

2) ei ole avaldanud hanketeadet *Biuletynie zamówień Publicznychis* (Riigihangete Teataja) või ei ole edastanud hanketeadet [Euroopa Liidu] Väljaannete Talitusele;

[…]

4. Lõigetes 1 ja 6 nimetatud põhjustel ei saa nõuda lepingu tühisuse tuvastamist 17. novembri 1964. aasta tsiviilkohtumenetluse seadustiku (ustawa – Kodeks postępowania cywilnego; *Dz. U.* nr 43, jrk nr 296; muudetud redaktsioonis) artikli 189 alusel.“

Põhikohtuasjad ja eelotsuse küsimused

Asjaolud ja küsimused, mis on ühised kõigile kohtuasjadele

24 Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) tsiviilkolleegiumile (edaspidi „tsiviilkolleegium“), kes on eelotsusetaotlused esitanud kohus, on esitatud viis kassatsioonkaebust.

25 Tsiviilkolleegiumi esimees moodustas määrustega kolmest kohtunikust koosnevad koosseisud, kellest iga koosseisu ülesanne on lahendada üks viiest kõnealusest kohtuasjast, ja määras iga kohtuasja jaoks ettekandja-kohtuniku.

26 Igasse sel moel määratud kolmest kohtunikust koosnevasse kohtukoosseisu kuuluvad lisaks tsiviilkolleegiumi kohtunikule kaks kohtunikku, kes on Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) töö- ja sotsiaalkindlustuskolleegiumi liikmed. Need kaks viimati nimetatud kohtunikku määrati kõrgeima kohtu esimese esimehe määrustega kõrgeima kohtu seaduse artikli 35 lõike 3 alusel kolmeks kuuks alates 1. aprillist kuni 30. juunini 2023 tsiviilkolleegiumi koosseisu. Nimetatud viiest kohtuasjast kolmes viis kohtunike määramine ettekandja-kohtuniku väljavahetamiseni selliselt määratud kohtuniku vastu.

27 Eelotsusetaotlused esitanud kohus kahtleb selliselt moodustatud kohtukoosseisude sõltumatuses ja erapooletuses mitme asjaolu tõttu.

28 Esiteks rõhutab see kohus, et asjaomased kohtunikud määrati tähtajaliselt tsiviilkolleegiumi koosseisu ilma nende nõusolekuta. Nendega isegi ei konsulteeritud eelnevalt.

29 Teiseks märgib eelotsusetaotlused esitanud kohus, et neid määramisi ei ole põhjendatud. Viidates ajakirjanduses esitatud põhjendustele, mis puudutavad suure hulga kohtunike määramist tähtajaliselt tsiviilkolleegiumi koosseisu, täpsustab ta, et selle kolleegiumi töökoormus ja suur mahajäämus tähtaegadest on tingitud kolleegiumi hiljutisest juhtimisest ega saa sellist määramist õigustada.

30 Kolmandaks ei ole määratud kohtunikel Poola õiguse kohaselt mingit kohtulikku kaitset. Nimelt saab otsuse, millega kohtunik nimetatakse tähtajaliselt teise kolleegiumi kohtunikuks, uuesti läbi vaadata üksnes Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda, Poola). Ent selle nõukoja praegust koosseisu arvestades ei kujuta taoline uuesti läbivaatamine endast õiguskaitsevahendit sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus.

31 Sellega seoses võrdleb eelotsusetaotlused esitanud kohus kohtuniku ilma tema nõusolekuta määramist tähtajaliselt teise kolleegiumisse kui see, kuhu ta kuulub, ja kohtuniku ilma nõusolekuta üleviimist. Euroopa Kohus on 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsuses W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine) (C-487/19, EU:C:2021:798) punktis 118 otsustanud, et taoline üleviimine võib kahjustada kohtuniku ametist tagandamise keelu ja sõltumatuse põhimõtet ning et selle üle peab saama teostada kohtulikku kontrolli.

32 Neljandaks nimetati nii tsiviilkolleegiumi esimees kui ka Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) esimene esimees, kes tegid põhikohtuasjas kõne all olevad määrused, Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtunikeks samadel õigusvastastel asjaoludel kui need, mida Euroopa Kohus analüüsis kohtuasjas, milles tehti 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise

kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine) (C-487/19, EU:C:2021:798). Kohtumenetlused, milles sellised isikud osalevad, on aga tühised, kuna need on vastuolus õigussubjektide õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele.

33 Viiendaks ei olnud kohtunikud, kes olid määratud tähtajaliselt tsiviilkolleegiumi koosseisu, vabastatud õigusemõistmisest nende algses kolleegiumis. Seetõttu pidi nad toime tulema kahekordse töökoormusega.

34 Kõigepealt ei ole Poola õiguses kahekordsel töökoormusel õiguslikku alust. Nimelt lubab kõrgeima kohtu seaduse artikli 35 lõige 3 määrata kohtuniku ilma tema nõusolekuta teise kolleegiumi koosseisu üksnes konkreetse kohtuasja lahendamiseks või piiratud tähtajaks. Viimati nimetatud juhul peaks asjaomane kohtunik kuuluma üksnes sellesse teise kolleegiumisse, mitte üheaegselt viimati nimetatud kolleegiumisse ja oma algsesse kolleegiumisse.

35 Samuti tekitab taoline kahekordne töökoormus probleeme seoses õigusemõistmise kvaliteediga, võttes arvesse Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtunike materiaalõiguslikku spetsialiseerumist, mis on vajalik selle kohtu nõuetekohaseks toimimiseks. Kui asjaomane kohtunik määratakse mõnesse teise kolleegiumisse, peab ta tegema otsuseid õigusvaldkondades, milles ta ei ole spetsialiseerunud.

36 Lõpuks märgib eelotsusetaotlused esitanud kohus mõnes oma eelotsusetaotluses veel, et kõnealune kahekordne töökoormus võib olla vastuolus direktiivi 2003/88 artikli 6 punktiga b. Tema arvates ei saa nõustuda kohtu esimehe kaalutlusõigusega, mis võimaldab tal ilma igasuguse aruteluta panna kohtunikule lisaülesandeid ja seda isegi siis, kui nende ülesannete lisamine toob kaasa Euroopa ja riigisiseste maksimaalse tööaja normide ületamise.

37 Neid asjaolusid arvestades on eelotsusetaotlused esitanud kohtul kahtlusi, kas kohtukoosseisud, kes peavad lahendama asjaomased viis kassatsioonkaebust, on kooskõlas ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu nõuetega koostoimes harta artikliga 47. Kohtuasjades C-455/23, C-459/23 ja C-486/23 soovib eelotsusetaotlused esitanud kohus lisaks teada, kas liidu õigusega vastuolu korral peavad need kohtukoosseisud otsuse tegemisest keelduma.

38 Neil asjaoludel otsustas Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtuliku arutamise peatada ja esitada Euroopa Kohtule kohtuasjades C-422/23 ja C-493/23 järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas olukorras, kus liikmesriigi õigusnormis on ette nähtud, et liikmesriigi viimase astme kohtu kohtuniku (Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtuniku) saab selle kohtu (Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus)) esimehe kaalutlusotsusega ilma kõnealuse kohtuniku nõusolekuta määrata teatavaks ajavahemikus aastas kohut mõistma selle kohtu ühest kolleegiumist, kus ta oma ettevalmistuse ja pädevuse kohaselt tavaliselt kohut mõistab, selle kohtu teise kolleegiumisse, mis on pädev lahendama teist tüüpi kohtuasju kui need, millega kohtunik on seni tegelenud, tuleb ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku koostoimes [harta] artikliga 47 tõlgendada nii, et see näeb ette, et selliselt määratud kohtunikul peab tema sõltumatuse ja erapooletuse kaitseks olema selle otsuse edasikaebamiseks tõhus õiguskaitsevahend ehk õigus sõltumatule ja erapooletule kohtule menetluses, mis vastab [harta] artiklites 47 ja 48 sätestatud nõuetele?

2. Kas [ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku koostoimes harta artikliga 47] tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi viimase astme kohus (Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus)), mille kolleegiumi kolmeliikmelisse koosseisu kuuluvad kohtunikud, kellest kaks on selle kohtu esimees ilma nende nõusolekuta määranud kohut mõistma nende tavapärasest kolleegiumist selle kohtu

teise kolleegiumisse, mille pädevusse kuulub teistsuguste kohtuasjade lahendamine, ilma et neil oleks olnud eelnevalt võimalus kaevata määramise otsus edasi sõltumatusse ja erapooletusse kohtusse menetluses, mis vastab [harta] artiklites 47 ja 48 sätestatud nõuetele, ei ole sõltumatu, erapooletu, eelnevalt seaduse alusel moodustatud kohus, mis tagab isikutele tulemusliku õiguskaitse liidu õigusega hõlmatud valdkondades?“

39 Kohtuasjades C-455/23, C-459/23 ja C-486/23 sõnastas Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) oma küsimused järgmiselt, täpsustades, et kohtuasjas C-459/23 on nende näol tegemist esitatud seitsmest küsimusest esimese kuni kolmanda küsimusega:

„1. Kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb tõlgenduse raames, mille Euroopa Kohus esitas 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsuses W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine) (C-487/19, EU:C:2021:798), tõlgendada nii, et Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtuniku tähtajaline määramine mõistma kohut teise Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kolleegiumisse ilma tema nõusolekuta rikub ametist tagandamise keelu põhimõtet ja kohtunike sõltumatuse põhimõtet analoogiliselt üldkohtu kohtuniku üleviimisega ühe ja sama kohtu ühest üksusest teise, kui

– Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtunik määratakse lahendama kohtuasju, mille ese ei kattu selle kolleegiumi materiaalse pädevusega, millesse kohtunik on ametisse määratud;

– kohtunikul ei ole sellise määramise kohta tehtud otsuse edasikaebamiseks õiguskaitsevahendit, mis vastaks 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsuse W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine) (C-487/19, EU:C:2021:798) punktis 118 määratletud nõuetele;

– Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) esimese esimehe määruse teise kolleegiumisse määramise kohta ja Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) tsiviilkolleegiumi tööd juhtiva esimehe määruse konkreetsete kohtuasjade teatavale kohtunikule määramise kohta tegid isikud, kes määrati Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtuniku ametikohale samadel asjaoludel kui kohtuasjas, milles tehti 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsuse W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine) (C-487/19, EU:C:2021:798), ja senise kohtupraktika kohaselt on selliste isikute osalusel toimunud kohtumenetlused tühised või rikuvad poole õigust õiglasele kohtumõistmisele, mis on ette nähtud [4. novembril 1950 Roomas alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi EIÕK)] artiklis 6;

– kohtuniku tähtajalisel määramisel ilma tema nõusolekuta õigust mõistma teise Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kolleegiumisse olukorras, kus kohtunik on jätkuvalt kohustatud täitma töökohustusi oma algses kolleegiumis, puudub alus liikmesriigi õiguses;

– kohtuniku tähtajaline määramine ilma tema nõusolekuta mõistma õigust teises Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kolleegiumis kui see, kuhu ta on ametisse nimetatud, toob kaasa direktiivi [2003/88] artikli 6 teise lõigu punkti b rikkumise?

2. Kas sõltumata vastusest esimesele küsimusele tuleb ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tõlgendada nii, et „seaduse alusel moodustatud kohus“ ei ole kohus, mille kohtukoosseisu moodustamise aluseks olnud Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) esimehe määruse teise kolleegiumisse määramise kohta ja Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) tsiviilkolleegiumi tööd juhtiva esimehe määruse konkreetsete kohtuasjade kohtunikule määramise kohta tegid

isikud, kes nimetati Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtuniku ametikohale samadel asjaoludel kui kohtuasjas, milles tehti 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine) (C-487/19, EU:C:2021:798), ja senise kohtupraktika kohaselt on selliste isikute osalusel toimunud kohtumenetlused õigustühised või rikuvad poole õigust õiglasele kohtumõistmisele EIÕK artikli 6 kohaselt?

3. Kas juhul, kui vastus esimesele küsimusele on jaatav või kui teisele küsimusele antakse vastus, mille kohaselt ei ole nii moodustatud kohus „seaduse alusel moodustatud kohus“, tuleb ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku ja liidu õiguse esimuse põhimõtet tõlgendada nii, et kohtunikud, kes on määratud esimeses ja teises küsimuses kirjeldatud viisil moodustatud kohtukoosseisu, võivad keelduda neile määratud kohtuasjas toimingute tegemisest, sh kohtuotsuse tegemisest, käsitades algusest peale kehtetutena määrusi nende määramise kohta õigust mõistma teises Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kolleegiumis ja neile konkreetsete kohtuasjade lahendamiseks määramise kohta, või peavad nad tegema kohtuotsuse, jättes poolte otsustada [nende poolt tehtud] kohtuotsuse võimaliku edasikaebamise sel alusel, et rikutud on poole õigust asja arutamisele kohtus, mis vastab ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust ja [harta] artiklist 47 tulenevatele nõuetele?“

Kohtuasja C-459/23 spetsiifilised asjaolud ja eelotsuse küsimused

40 Äriühing E., kes on põhikohtuasja hageja kohtuasjas C-459/23, kaupleb elektrienergiaga. Poola riigikassa omab üle 50% tema aktsiatest. Äriühing W., kes on üks selle kohtuasja kostjatest, tegeleb elektrienergia tootmise, ülekandmise ja jaotamisega.

41 Äriühingud E. ja W. sõlmisid 24. veebruaril 2011 varaliste õiguste müügi lepingu (edaspidi „põhikohtuasjas vaidluse all olev leping“). Lepingus määrati kindlaks kõigi rohelistest sertifikaatidest, st taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia päritolusertifikaatidest tulenevate varaliste õiguste müügi tingimused. Äriühing W. kohustus andma äriühingule E. üle kõik nendest sertifikaatidest tulenevad varalised õigused. Äriühing E. kohustus omandama kõnealused sertifikaadid otselepingutega Poola elektribörsilt. Leping nägi ette ka nende sertifikaatide müügi puhul tasu maksmise tingimused, määratledes hinnavalemi.

42 Pärast edutuid katseid põhikohtuasjas vaidluse all olevas lepingus sätestatud hinnatingimusi uuesti läbi rääkida lõpetas äriühing E. 2017. aasta septembris äriühingu W. poolt talle edastatud müügikorralduste täitmise.

43 Seejärel esitas äriühing E. hagi, milles palus tuvastada, et põhikohtuasjas vaidluse all oleva lepingu sõlmimisel ei tekkinud lepingulist suhet, tuginedes riigihanke-eeskirjade rikkumise argumendile. Hagi jäeti rahuldamata nii esimeses kohtuastmes Sąd Okręgowy w Gdańsku (Gdanski regionaalne kohus, Poola) 6. detsembri 2018. aasta kohtuotsusega kui ka apellatsiooniastmes Sąd Apelacyjny w Gdańsku (Gdanski apellatsioonikohus, Poola) 13. augusti 2019. aasta kohtuotsusega. Kohtud leidsid sisuliselt, et leping ei kuulu riigihankeõiguse kohaldamisalasse.

44 Äriühing E. esitas 13. augusti 2019. aasta kohtuotsuse peale kassatsioonkaebuse eelotsusetaotlused esitanud kohtule. Eelotsusetaotlused esitanud kohtul on tekkinud küsimus, kas asja sisuliselt läbi vaadanud kohtute hinnang riigihankeõiguse kohaldatavuse kohta põhikohtuasjas käsitletavale lepingule on põhjendatud. Need küsimused on asjakohased juhul, kui tema esimesele kuni kolmandale küsimusele antud vastustest, mis on ära toodud käesoleva kohtuotsuse punktis 39, tuleneks, et ta peab käsitlema talle esitatud kassatsioonkaebust sisuliselt.

45 Esiteks soovib eelotsusetaotlused esitanud kohus kindlaks teha, kas elektrienergiaga kauplemine kuulub riigihankeõiguse kohaldamisalasse. Sellega seoses palub ta ühelt poolt tõlgendada direktiivi 2004/17 artikli 3 lõike 3 punkti b, et selgitada välja, kas mõiste „elektrienergia tarnimine […] võrkudesse“ hõlmab elektrienergia müüki. Teiselt poolt tuleb direktiivi 2004/17 artiklit 20 arvestades kindlaks teha, kas roheliste sertifikaatide ostmine toimub elektrienergia tarnimiseks ja kas selle suhtes tuleb kohaldada riigihankemenetlust. Kui aga asuda seisukohale, et sertifikaatide ostmine põhineb seadusest tuleneval kohustusel ja kujutab endast seega elektrienergia tarnimisega tegelemise tagajärge, ei ole see elektrienergia müügiga tegelemiseks vajalik.

46 Teiseks peab eelotsusetaotlused esitanud kohus vajalikuks saada täpsustusi selle kohta, kuidas tõlgendada direktiivi 2004/17 artikli 1 lõiget 4 koostoimes selle direktiivi artikliga 14, et teha kindlaks, kas leping, mis kohustab pooli sõlmima selle täitmislepinguid kindlatel hinna ja koguse tingimustel, kujutab endast raamlepingut selle direktiivi tähenduses ja selle suhtes kohaldatakse riigihankemenetlust. Käesoleval juhul ületab nende täitmislepingute alusel äriühingute E. ja W. vahel tehtud tehingute aastane kogumaksumus Euroopa Liidu valdkondlike riigihangete piirmäära. Seevastu eraldi võetuna need tehingud nimetatud piirmäära ei ületaks. Neil asjaoludel võib eelotsusetaotlused esitanud kohtu hinnangul asuda seisukohale, et põhikohtuasjas kõne all olev leping ei ole raamleping ega kuulu liidu riigihankeõiguse kohaldamisalasse. Ta rõhutab siiski, et direktiivi 2004/17 artikli 17 lõige 2 keelab lepingu osadeks jagamise, et nendest piirmääradest kõrvale hoida. Seda silmas pidades tuleks kindlaks teha, kas täitmistehingute koguväärtust tuleb hinnata *ex ante* või *ex post*.

47 Kolmandaks on eelotsusetaotlused esitanud kohtul tekkinud küsimus selle kohta, millist sanktsiooni tuleb kohaldada, kui hankeleping on riigihanke-eeskirju täielikult eirates otse sõlmitud, ning ta peab silmas kahte võimalust. Ühelt poolt on võimalik otsustada, et selline lepingu sõlmimine kujutab endast direktiivi 92/13 artikli 2d lõike 1 punkti a kohaldamisalasse kuuluva hanketeate avaldamata jätmise juhtumit, ja seega põhikohtuasjas kõne all olev leping tühistada. Teiselt poolt väidab äriühing E., et tuleb eristada hanketeate avaldamata jätmist ja riigihankemenetluste täielikku mittejärgimist. Viimati nimetatud juhtum ei kuuluks nimetatud sätte kohaldamisalasse, vaid Poola tsiviilõiguses ette nähtud rangemate sanktsioonide alla.

48 Neljandaks soovib eelotsusetaotlused esitanud kohus teada, kas õiguse kuritarvitamise keelu üldpõhimõttega on vastuolus lepingu tühistamine riigihankeid reguleerivate liidu õigusnormide rikkumise tõttu, kui väide, et selline rikkumine on toime pandud, on üksnes ettekääne selliste liidu seadusandja taotletavatest eesmärkidest täiesti erinevate eesmärkide saavutamiseks, nagu soov mitte täita lepingut, mille kasumlikkus on hageja jaoks vähenenud.

49 Neil asjaoludel esitas Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) lisaks käesoleva kohtuotsuse punktis 39 toodud kolmele küsimusele kohtuasjas C-459/23 järgmised eelotsuse küsimused:

„4. Kas juhul, kui eelmistele küsimustele vastatakse, et eelotsusetaotlused esitanud kohus on seaduse alusel moodustatud kohus ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tähenduses, tuleb [direktiivi 2004/17] artikli 3 lõike 3 punkti b koostoimes artikliga 20 ja artikli 1 lõike 2 punktiga c tõlgendada nii, et avaliku sektori ettevõtja, keda on nimetatud selle direktiivi artikli 2 lõike 1 punktis b ning kes tegeleb elektrienergia hulgi- ja jaemüügiga, on kohustatud ostma riigihanke korras rohelisi sertifikaate, mida on nimetatud [direktiivi 2009/28] artikli 2 [teise lõigu] punktides k–l?

5. Kas juhul, kui vastus neljandale küsimusele on jaatav, tuleb direktiivi 2004/17 artiklit 14 koostoimes artikli 1 lõikega 4 tõlgendada nii, et sellise ettevõtja ja taastuvatest energiaallikatest energiat tootva ettevõtja vaheline raamleping tuleb sõlmida riigihangete korra kohaselt, kui selle lepingu täitmise käigus omandatavate roheliste sertifikaatide hinnanguline (kuigi lepingus määratlemata) väärtus ületab direktiivi artikli 16 punktis a määratud piirmäära, kuigi selle lepingu täitmisel tehtud üksiktehingute väärtus seda piirmäära ei ületa?

6. Kas juhul, kui vastus [neljandale ja viiendale küsimusele] on jaatav, on lepingu sõlmimine riigihankeid käsitlevaid õigusnorme täielikult eirates käsitatav juhtumina, mida on silmas peetud [direktiivi 92/13] artikli 2d lõike 1 punktis a, või on tegemist muu riigihankeid käsitleva liidu õiguse rikkumise juhtumiga, mis võimaldab tunnistada lepingu tühiseks väljaspool nimetatud direktiivi rakendatavates liikmesriigi õigusnormides ette nähtud korda?

7. Kas juhul, kui vastused [neljandale kuni kuuendale küsimusele] on jaatavad, tuleb õiguse kuritarvitamise keelu üldpõhimõtet tõlgendada nii, et direktiivi 2004/17 artikli 2 lõike 1 punktis b silmas peetud võrgustikusektori hankija ei saa nõuda sellise lepingu tühistamist, mille ta on tarnijaga sõlminud liidu riigihankedirektiive rakendavaid liikmesriigi õigusnorme rikkudes, kui lepingu tühistamise nõude tegelik põhjus ei ole mitte liidu õiguse järgimine, vaid nende lepingute täitmise tasuvuse vähenemine võrgustikusektori hankija jaoks?“

50 Euroopa Kohtu presidendi 10. oktoobri 2023. aasta otsusega liideti kohtuasjad C-422/23, C-455/23, C-459/23, C-486/23 ja C-493/23 menetluse kirjaliku ja suulise osa ning kohtuotsuse huvides.

Eelotsusetaotluste vastuvõetavus

51 On oluline meenutada, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on Euroopa Kohtul omaenda pädevuse või talle esitatud eelotsusetaotluse vastuvõetavuse hindamiseks kohustus kontrollida asjaolusid, mille alusel liikmesriigi kohus tema poole pöördus (11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 29 ning seal viidatud kohtupraktika).

52 Kuna eelotsusetaotlused on esitanud tsiviilkolleegiumi eri koosseisud, tuleb kontrollida, kas eelotsusetaotluse esitanud organ, kes kahtleb oma sõltumatuses, on „kohus“ ELTL artikli 267 tähenduses.

53 Sellega seoses võtab Euroopa Kohus oma väljakujunenud praktika kohaselt selle hindamisel, kas eelotsusetaotlused esitanud organ on „kohus“ ELTL artikli 267 tähenduses – küsimus, mis kuulub üksnes liidu õiguse valdkonda – ja järelikult seda, kas eelotsusetaotlused on vastuvõetavad, arvesse järgmisi asjaolusid nende kogumis: selle organi asutamine seaduse alusel, alalisus, otsuste siduvus, menetluse võistlevus, õigusnormide kohaldamine organi poolt ning tema sõltumatus (vt selle kohta 30. juuni 1966. aasta kohtuotsus Vaassen-Göbbels, 61/65, EU:C:1966:39, punkt 395; 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus Krajowa Rada Sądownictwa (kohtuniku ametisse jäämine), C-718/21, EU:C:2023:1015, punkt 40 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 7. mai 2024. aasta kohtuotsus NADA jt, C-115/22, EU:C:2024:384, punkt 35).

54 Euroopa Kohus on juba sedastanud, et Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kui selline vastab eelviidatud nõuetele, ning täpsustanud, et kui eelotsusetaotluse on esitanud liikmesriigi kohus, tuleb eeldada, et see kohus vastab neile nõuetele sõltumata selle konkreetsest koosseisust (29. märtsi 2022. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank, C-132/20, EU:C:2022:235, punktid 68 ja 69, ning 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus Krajowa Rada Sądownictwa (kohtuniku ametisse jäämine), C-718/21, EU:C:2023:1015, punkt 41).

55 Selle eelduse võib kõrvale jätta juhul, kui liikmesriigi kohtu või rahvusvahelise kohtu jõustunud lahendi põhjal saab teha järelduse, et eelotsusetaotluse esitanud kohtuks olevat kohtunikku ei saa pidada seaduse alusel moodustatud sõltumatuks ja erapooletuks kohtuks ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tähenduses, tõlgendatuna harta artikli 47 teisest lõigust lähtudes (29. märtsi 2022. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank, C-132/20, EU:C:2022:235, punkt 72, ja 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus Krajowa Rada Sądownictwa (kohtuniku ametisse jäämine), C-718/21, EU:C:2023:1015, punkt 44).

56 Samas otsustas Euroopa Kohus, kelle poole oli pöördunud tsiviilkolleegiumi ainukohtunikust koosnev kohtukoosseis, et arvestades tema enda kohtupraktikat, mis käsitleb ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku koostoimes harta artikli 47 teise lõiguga, ning järeldusi ja hinnanguid, mis tulenevad esiteks Euroopa Inimõiguste Kohtu 3. veebruari 2022. aasta kohtuotsusest Advance Pharma sp. z o.o. *vs*. Poola (CE:ECHR:2022:0203JUD00146920) ja teiseks Naczelny Sąd Administracyjny (Poola kõrgeim halduskohus) 6. mai 2021. aasta kohtuotsusest, et selline kohtukoosseis ei olnud tema koosseisu kuuluva kohtuniku ametisse nimetamise korra tõttu sõltumatu ja erapooletu seaduse alusel moodustatud kohus kõnealuste liidu õigusnormide tähenduses. Järelikult tuleb käesoleva kohtuotsuse punktis 54 viidatud eeldust pidada ümberlükatuks (vt selle kohta 7. novembri 2024. aasta kohtuotsus Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, C-326/23, EU:C:2024:940, punktid 29–37).

57 Käesoleval juhul ei nähtu ühestki Euroopa Kohtu käsutuses oleva toimiku dokumendist, et eelotsusetaotluste aluseks olevatesse kohtukoosseisudesse kuuluvad kohtunikud oleks nimetatud tsiviilkolleegiumisse sama menetluse tulemusel nagu see, mille kohaselt oli nimetatud ametisse see koosseisu ainukohtunik, kes esitas eelotsusetaotluse kohtuasjas, milles tehti 7. novembri 2024. aasta kohtuotsus Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (C-326/23, EU:C:2024:940). Toimikust ei nähtu ka, et nende kohtunike ametisse nimetamine oleks olnud vaidluse all kohtuasjades, milles tehti eelmises punktis nimetatud Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Naczelny Sąd Administracyjny (kõrgeim halduskohus) otsused.

58 Neil asjaoludel ei ole eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlused tema enda sõltumatuse suhtes piisavad, et lükata ümber käesoleva kohtuotsuse punktis 54 viidatud eeldus.

Eelotsuse küsimuste analüüs

Küsimused kohtuasjades C-422/23 ja C-493/23 ning esimene ja teine küsimus kohtuasjades C-455/23, C-459/23 ja C-486/23

Vastuvõetavus

59 Euroopa Komisjon leiab, et esimene küsimus kohtuasjades C-422/23 ja C-493/23 ning teine küsimus kohtuasjades C-455/23, C-459/23 ja C-486/23 on vastuvõetamatud. Need küsimused ei ole põhikohtuasjade lahendamiseks vajalikud, kuna need ei puuduta Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) esimese esimehe otsust nimetada kohtunik kohut mõistma kohtu teise kolleegiumisse ega selle esimese esimehe ja tsiviilkolleegiumi esimehe kohtuniku ametikohale nimetamise menetluse õiguspärasust.

60 Nagu nähtub eelotsusetaotlustest, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus käesoleval juhul viies põhikohtuasjas *in limine litis* kindlaks tegema, kas tegemist on sõltumatu ja erapooletu seaduse alusel moodustatud kohtuga ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tähenduses koostoimes harta artikli 47 teise lõiguga, kuivõrd mitu tsiviilkolleegiumi nende koosseisude liiget, kes on esitanud eelotsusetaotlused, on määratud tsiviilkolleegiumisse kohut mõistma ajutiselt ja neil ei ole olnud võimalik vaidlustada oma nimetamist sellesse kolleegiumisse.

61 Euroopa Kohtu praktikast nähtub, et eelotsuse küsimused, mille eesmärk on võimaldada eelotsusetaotlused esitanud kohtul *in limine litis* lahendada sellised menetlusküsimused, mis on seotud selle kohtu pädevusega lahendada tema menetluses olev kohtuasi või ka sellise kohtulahendi, mis võib takistada asja läbivaatamist nimetatud kohtu poolt, õiguslike tagajärgede tunnustamise või tunnustamata jätmisega, on ELTL artiklist 267 tulenevalt vastuvõetavad (13. juuli 2023. aasta kohtuotsus YP jt (kohtuniku puutumatuse äravõtmine ja kohtuniku teenistusest kõrvaldamine), C-615/20 ja C-671/20, EU:C:2023:562, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 6. märtsi 2025. aasta kohtuotsus D. K. (kohtunikule määratud kohtuasjade ümberjaotamine), C-647/21 ja C-648/21, EU:C:2025:143, punkt 53).

62 Neil asjaoludel on esimene küsimus kohtuasjades C-422/23 ja C-493/23 ning teine küsimus kohtuasjades C-455/23, C-459/23 ja C-486/23 vastuvõetavad.

Sisulised küsimused

– *Sissejuhatavad märkused*

63 ELL artikkel 19, mis täpsustab ELL artiklis 2 tunnustatud õigusriigi väärtust, teeb liikmesriikide kohtutele ja Euroopa Kohtule ülesandeks tagada liidu õiguse täielik kohaldamine kõikides liikmesriikides ning kohtulik kaitse, mis õigussubjektidele tuleneb liidu õigusest (2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus A.B. jt (kohtunike nimetamine kõrgeimasse kohtusse – kaebused), C-824/18, EU:C:2021:153, punkt 108, ja 16. novembri 2021. aasta kohtuotsus Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim jt, C-748/19–C-754/19, EU:C:2021:931, punkt 59).

64 Nagu on ette nähtud ELL artikli 19 lõike 1 teises lõigus, kehtestavad liikmesriigid õiguskaitsevahendite ja menetluste süsteemi, et tagada õigussubjektidele, et järgitakse nende õigust tõhusale kohtulikule kaitsele liidu õigusega hõlmatud valdkondades. Liidu õigusest

õigussubjektidele tulenevate õiguste tõhusa kohtuliku kaitse põhimõte, millele on viidatud ELL artikli 19 lõike 1 teises lõigus, on liidu õiguse üldpõhimõte, mis tuleneb liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest, mida on tunnustatud EIÕK artiklites 6 ja 13 ning mida nüüd on kinnitatud harta artiklis 47. Seega tuleb viimati nimetatud sätet ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tõlgendamisel nõuetekohaselt arvesse võtta (6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine), C-487/19, EU:C:2021:798, punkt 102 ja seal viidatud kohtupraktika).

65 Mis puudutab ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu esemelist kohaldamisala, siis tuleb märkida, et selles sättes on viidatud „liidu õigusega hõlmatud valdkondadele“, sõltumata olukorrast, milles liikmesriigid seda õigust harta artikli 51 lõike 1 tähenduses kohaldavad (vt selle kohta 27. veebruari 2018. aasta kohtuotsus Associação Sindical dos Juízes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018:117, punkt 29, ning 16. novembri 2021. aasta kohtuotsus Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim jt, C-748/19–C-754/19, EU:C:2021:931, punkt 62).

66 Seega on ELL artikli 19 lõike 1 teine lõik muu hulgas kohaldatav kõigi riigisiseste organite suhtes, kes kohtuna võivad lahendada küsimusi, mis on seotud liidu õiguse kohaldamise või tõlgendamisega ja kuuluvad seega liidu õigusega hõlmatud valdkonda (26. märtsi 2020. aasta kohtuotsus Miasto Łowicz ja Prokurator Generalny, C-558/18 ja C-563/18, EU:C:2020:234, punkt 34 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 36).

67 Nii on see ka eelotsusetaotlused esitanud kohtu puhul, kellel võib esineda vajadus teha otsuseid liidu õiguse kohaldamise või tõlgendamisega seotud küsimustes ning kes selle õiguse kohase „kohtuna“ kuulub Poola õiguskaitsesüsteemi „liidu õigusega hõlmatud valdkondades“ ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tähenduses, mistõttu see kohus peab vastama tõhusa kohtuliku kaitse nõuetele.

68 Lisaks viitab eelotsusetaotlused esitanud kohus mõnes oma eelotsusetaotluses ka harta artiklile 47. Sellega seoses tuleb märkida, et harta artikli 51 lõike 1 kohaselt on harta sätted liikmesriikidele ette nähtud üksnes liidu õiguse kohaldamise korral, ning selle sättega on kinnitatud väljakujunenud kohtupraktikat, mille kohaselt on liidu õiguskorras tagatud põhiõigused kohaldatavad kõigis liidu õigusega reguleeritud olukordades, kuid mitte muudes olukordades (19. novembri 2019. aasta kohtuotsus A. K. jt (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleegiumi sõltumatus), C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982, punkt 78 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 31).

69 Käesoleval juhul ei ole eelotsusetaotlused esitanud kohus esitanud teavet selle kohta, et põhikohtuasjad kohtuasjades C-422/23, C-455/23, C-486/23 ja C-493/23 puudutaksid liikmesriigi tasandil rakendatud liidu õigusnormi tõlgendamist või kohaldamist. Neil asjaoludel ei ole Euroopa Kohtu käsutuses olevat teavet arvestades harta artikkel 47 nendes kohtuasjades kohaldatav. Kuigi harta artikkel 47 ei ole põhikohtuasjas kohaldatav, tuleb seda ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tõlgendamisel siiski nõuetekohaselt arvesse võtta (20. aprilli 2021. aasta kohtuotsus Repubblika, C-896/19, EU:C:2021:311, punktid 44 ja 45, ning 25. veebruari 2025. aasta kohtuotsus Sąd Rejonowy w Białymstoku ja Adoreikė, C-146/23 ja C-374/23, EU:C:2025:109, punkt 43).

70 Seevastu kohtuasjas C-459/23 esitatud eelotsusetaotlusest nähtub, et põhikohtuasjas tugineb äriühing E. riigihankeid reguleerivate liidu õigusnormide ja eelkõige direktiivi 2004/17 rikkumisele. Selles kohtuasjas esitatud küsimustega palub eelotsusetaotlused esitanud kohus Euroopa Kohtul eelkõige tõlgendada nimetatud direktiivi kohaldamisala. Seega tuleb asuda

seisukohale, et põhikohtuasi puudutab liikmesriigi tasandil rakendatud liidu õigusnormi kohaldamist, täpsustades ühtlasi, et eelotsusetaotlused esitanud kohtu ülesanne on – lähtudes Euroopa Kohtu antud vastustest kohtuasjas C-459/23 esitatud küsimustele – kindlaks teha, kas direktiiv 2004/17 on põhikohtuasjas tõepoolest kohaldatav, millisel juhul on kohaldatav ka harta artikkel 47.

71 Neil asjaoludel tuleb teha otsus ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tõlgendamise kohta koostoimes harta artikliga 47.

– *Eelotsuse küsimused*

72 Kohtuasjades C-422/23 ja C-493/23 esitatud kahe küsimusega ning kohtuasjades C-455/23, C-459/23 ja C-486/23 esitatud esimese ja teise küsimusega soovib eelotsusetaotlused esitanud kohus sisuliselt teada, kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku koostoimes harta artikliga 47 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi kohtu esimehe meetmed, millega määratakse selle kohtu ühte kolleegiumisse kuuluvad kohtunikud ajutiselt kohut mõistma selle kohtu teise kolleegiumisse, kusjuures need kohtunikud jätkavad samas kohtumõistmist ka oma algses kolleegiumis, isegi kui nad ei ole selleks oma nõusolekut andnud, neil ei ole mingit õiguskaitsevahendit selle vaidlustamiseks, taoline määramine toob kaasa asjaomaste kohtunike töökoormuse suurenemise ja sunnib neid süvenema valdkondadesse, millele nad ei ole spetsialiseerunud, ning kõnealuse kohtu esimees nimetati samasse kohtusse ametisse tingimustel, mis ei ole kooskõlas ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust tulenevate nõuetega.

73 Selles suhtes tuleb esimesena meenutada, et ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu kohaselt peab iga liikmesriik tagama, et organid, kelle ülesanne „kohtuna“ – liidu õiguses määratletud tähenduses – on liidu õiguse kohaldamise või tõlgendamise küsimuste lahendamine ja kes seega liidu õigusega hõlmatud valdkondades kuuluvad liikmesriigi õiguskaitsevahendite süsteemi, vastavad tõhusa kohtuliku kaitse nõuetele, mille hulka kuulub ka sõltumatuse nõue (11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 6. märtsi 2025. aasta kohtuotsus D. K. (kohtunikule määratud kohtuasjade ümberjaotamine), C-647/21 ja C-648/21, EU:C:2025:143, punkt 65).

74 Õigusemõistmise ülesandest lahutamatu nõue, et kohus peab olema sõltumatu, on oluline osa õigusest tõhusale kohtulikule kaitsele ja põhiõigusest õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on liidu õigusest õigussubjektidele tulenevate õiguste kogumi ja ELL artiklis 2 osutatud liikmesriikide ühiste väärtuste, eeskätt õigusriigi väärtuse kaitse tagamisel esmase tähtsusega (11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 49 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 6. märtsi 2025. aasta kohtuotsus D. K. (kohtunikule määratud kohtuasjade ümberjaotamine), C-647/21 ja C-648/21, EU:C:2025:143, punkt 66).

75 Sõltumatuse nõudel on kaks aspekti. Esimese, välise aspekti kohaselt peab asjasse puutuv organ täitma oma ülesandeid täiesti iseseisvalt, olemata kellegagi hierarhilises või alluvussuhtes ja saamata kelleltki korraldusi või juhiseid, olles seega kaitstud väljastpoolt lähtuva sekkumise või surve eest, mis võib vähendada selle organi liikmete otsustusvabadust ja mõjutada nende otsuseid. Teine, seesmine aspekt on seotud erapooletuse mõistega ja selle kohaselt peab organ hoidma võrdset distantsi menetlusosaliste ning huvide suhtes, mis viimastel on menetluse eseme vastu. Selle aspekti puhul on nõutav, et peetakse kinni objektiivsusest ja vaidluse lahendamisel ei võeta arvesse ühtki huvi, mis ei ole rangelt seotud õigusnormi kohaldamisega (11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594,

punktid 50 ja 51 ning seal viidatud kohtupraktika, ja 6. märtsi 2025. aasta kohtuotsus D. K. (kohtunikule määratud kohtuasjade ümberjaotamine), C-647/21 ja C-648/21, EU:C:2025:143, punkt 67).

76 Kuigi sõltumatuse „väline“ aspekt tähendab eeskätt kohtu sõltumatuse säilitamist suhetes seadusandliku ja täidesaatva võimuga vastavalt õigusriigi toimimisele iseloomulikule võimude lahususe põhimõttele, tuleb seda aspekti mõista ühtlasi nii, et sellega on hõlmatud ka kohtunike kaitse asjaomase kohtu seest lähtuva õigusvastase mõju eest (vt selle kohta 11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 54 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 6. märtsi 2025. aasta kohtuotsus D. K. (kohtunikule määratud kohtuasjade ümberjaotamine), C-647/21 ja C-648/21, EU:C:2025:143, punkt 68).

77 Samuti tuleb rõhutada, et õigusemõistmise ülesande täitmine peab olema kaitstud nii igasuguse otsese mõju eest juhiste kujul kui ka kaudsema mõju vormide eest, mis võivad kohtuotsuseid suunata (vt selle kohta 11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 53 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 14. novembri 2024. aasta kohtuotsus S. (kohtukoosseisus muudatuste tegemine), C-197/23, EU:C:2024:956, punkt 62 ja seal viidatud kohtupraktika).

78 Nende sõltumatuse ja erapooletuse tagatiste vältimatu eeldus on muu hulgas organi koosseisu puudutavate selliste õigusnormide olemasolu, mis võimaldavad kummutada õigussubjekti mis tahes põhjendatud kahtluse selle kohta, kas kohtusüsteemiväliste tegurite mõju sellele organile on välistatud ja kas see organ on vastanduvaid huvisid arvestades neutraalne (11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 52, ning 6. märtsi 2025. aasta kohtuotsus D. K. (kohtunikule määratud kohtuasjade ümberjaotamine), C-647/21 ja C-648/21, EU:C:2025:143, punkt 70).

79 Teisena tuleneb ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust ka nõue, et kohus oleks „moodustatud seaduse alusel“, arvestades lahutamatuid seoseid, mis on sellisesse kohtusse pöördumise ning kohtunike sõltumatuse ja erapooletuse tagatiste vahel (vt selle kohta 11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 55 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 14. novembri 2024. aasta kohtuotsus S. (kohtukoosseisus muudatuste tegemine), C-197/23, EU:C:2024:956, punkt 63 ja seal viidatud kohtupraktika).

80 Lisaks peegeldab viide „seaduse alusel moodustatud kohtule“, mis sisaldub ka harta artikli 47 teises lõigus, eelkõige õigusriigi põhimõtet ega puuduta mitte üksnes kohtu olemasolu õiguslikku alust, vaid ka kohtu koosseisu igas kohtuasjas ning mis tahes muid riigisiseseid sätteid, mille järgimata jätmise tagajärjel on ühe või mitme kohtuniku osalemine asja lahendamisel õigusvastane. See mõiste hõlmab seega kohtuasjade jaotamist ja ümberjaotamist reguleerivaid õigusnorme (vt selle kohta 6. märtsi 2025. aasta kohtuotsus D. K. (kohtunikule määratud kohtuasjade ümberjaotamine), C-647/21 ja C-648/21, EU:C:2025:143, punktid 73 ja 74 ning seal viidatud kohtupraktika).

81 Järelikult tuleneb ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust samuti nõue, et kohtukoosseisu moodustamist reguleerivad eeskirjad oleksid sellised, et nendega on välistatud võimalus, et asja lahendava kohtukoosseisu välised isikud, kellele pooled ei ole saanud esitada oma argumente, sekkuvad konkreetses kohtuasjas õigusvastaselt otsustusprotsessi (vt selle kohta 11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 59, ning 6. märtsi 2025. aasta kohtuotsus D. K. (kohtunikule määratud kohtuasjade ümberjaotamine), C-647/21 ja C-648/21, EU:C:2025:143, punkt 75).

82 Praegusel juhul on eelotsusetaotlused esitanud kohtul tekkinud küsimus, kas käesoleva kohtuotsuse punktides 73–81 meenutatud nõuetega on kooskõlas aktid, millega Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) esimene esimees määras töö- ja sotsiaalkindlustuskolleegiumisse kuuluvad kohtunikud kolmekuuliseks perioodiks kohut mõistma tsiviilkolleegiumisse, kusjuures nad jätkasid samal ajal kohtumõistmist ka oma algses kolleegiumis.

83 Sellega seoses tuleb esiteks märkida, et on õiguspärane, kui liikmesriigid näevad oma riigisiseses õiguses ette tingimused, mille kohaselt on kohtu esimehel õigus määrata oma aktiga kõnealuse kohtu kohtunikud ajutiselt kuuluma korraga selle kohtu kahte kolleegiumisse, st nende algse kolleegiumi ja mõne teise kolleegiumi koosseisu. Sellised meetmed võivad olla kohtu töö sisemiseks korraldamiseks isegi möödapääsmatud, arvestades korrakohase õigusemõistmise tagamise vajaduse ja mõistliku aja põhimõtte järgimisega seotud nõudeid.

84 Teiseks, mis puudutab tingimusi, mille esinemisel võib selliseid meetmeid võtta, siis soovib eelotsusetaotlused esitanud kohus esiteks teada, milline mõju on asjaolul, et Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) esimene esimees, kes nimetas asjaomased kohtunikud ajutiselt tsiviilkolleegiumi liikmeteks, nagu ka selle kolleegiumi esimees, kes määras põhikohtuasjad asjaomasele kohtukoosseisule, nimetati selle kohtu kohtuniku ametikohale asjaoludel, mis ei ole kooskõlas ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga.

85 Selles suhtes on tõsi, nagu märgib eelotsusetaotlused esitanud kohus, et 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsuse W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine), C-487/19, EU:C:2021:798, punktides 155 ja 160 otsustas Euroopa Kohus, et liikmesriigi kohus peab kooskõlas liidu õiguse esimuse põhimõttega käsitlema õigustühisena kohtumäärust, mille on teinud organ, mis ei ole sõltumatu ja erapooletu seaduse alusel moodustatud kohus liidu õiguse tähenduses.

86 Sellest ei tulene siiski, et mis tahes kohtu sisemist töökorraldust puudutavat meedet, nagu see, mis seisneb kohtunike nimetamises ajutiselt muusse kolleegiumisse kui see, kuhu nad kuuluvad, või neile kohtuasjade määramises, tuleb käsitada õigustühisena, kui selle on võtnud kõnealuse kohtu esimees või kolleegiumi esimees, kes ei kujuta endast seaduse alusel moodustatud sõltumatut ja erapooletut kohut liidu õiguse tähenduses. Nimelt oli kohtuasjas, milles tehti eelmises punktis viidatud kohtuotsus, erinevalt käesolevatest kohtuasjadest tegemist menetlust lõpetava kohtulahendiga.

87 Sellest järeldub, et asjaolu, et Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) esimees, kes määras asjaomased kohtunikud kohut mõistma tsiviilkolleegiumisse, ja nimetatud kolleegiumi esimees, kes jaotas põhikohtuasjad asjaomastele kohtukoosseisudele, nimetati eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul ametisse ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu nõuetega vastuolus olevatel tingimustel, ei ole iseenesest piisav põhjendamaks, et selliselt moodustatud ja asjaomased asjad menetlusse võtnud kohtukoosseise ei saaks pidada sõltumatuks ja erapooletuks seaduse alusel moodustatud kohtuks liidu õiguse tähenduses.

88 Teisena tuleb selleks, et tagada meetmete, millega teatava kohtu kohtunikud määratakse ajutiselt kahe kolleegiumi, st nende algse kolleegiumi ja selle kohtu teise kolleegiumi koosseisu, kooskõla sõltumatuse ja erapooletuse põhimõttega ning eelnevalt seaduse alusel moodustatud kohtu nõudega, kanda hoolt selle eest, et need meetmed ei kujutaks endast kohtulahendite sisu kontrollimise vahendit.

89 Nii võib see olla juhul, kui sellised meetmed – lisaks sellele, et nad mõjutavad püsivalt asjaomaste kohtunike volituste ulatust ja neile usaldatud kohtuasjade menetlemist –, võivad tekitada ka märkimisväärseid tagajärgi nende kohtunike elule ja karjäärile, kuna nendega võib näiteks kaasneda asjaomaste kohtunike madalamale palgaastmele viimine või nende ametialase olukorra halvenemine. Samuti võivad taolised meetmed tekitada õigussubjektides põhjendatud kahtlusi asjaomaste kohtunike sõltumatuse ja erapooletuse suhtes, kui liikmesriigi kohtu esimees võib neid võtta puhtalt kaalutlusõiguse alusel ja kui need on suunatud teatud kohtunike vastu nende varasemate seisukohtade tõttu – eelkõige seoses Poola hiljutiste kohtureformide vastustamisega või kui neid meetmeid võetakse reaktsioonina kõnealuste kohtunike tehtud kohtulahenditele (vt analoogia alusel 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine), C-487/19, EU:C:2021:798, punktid 115 ja 119).

90 Seevastu ei ole see nii seoses meetmetega, mis seisnevad kohtunike määramises kohut mõistma teatavas kohtukolleegiumis, põhinevad konkreetselt korrakohase õigusemõistmisega seotud õiguspärastel põhjustel, on võetud asjaomast kohut reguleerivate riigisiseste õigusnormide alusel, on ajutised ja ajaliselt rangelt piiritletud, piiramata siiski nende võimalikku uuendamist, ei sea kahtluse alla asjaomaste kohtunike kuulumist nende kodukolleegiumisse ega too kaasa neilt kohtunikelt nende menetleda olevate kohtuasjade äravõtmist ega nende kohtunike madalamale palgaastmele viimist. Taoline järeldus kehtib seda enam, kui sellised puhtalt korralduslikud meetmed puudutavad suurt hulka asjaomase liikmesriigi kohtu kohtunikke ning nende eesmärk ega tagajärg ei ole suunatud teatud kohtunike vastu nende varasemate seisukohtade tõttu. Asjaolu, et sellised meetmed võivad ajutiselt isegi märkimisväärselt suurendada asjaomaste kohtunike töökoormust ja need kohustavad kohtunikke tegelema väljaspool nende spetsialiseerumisvaldkonda, ei ole selles osas tähtis.

91 Käesoleval juhul nähtub Euroopa Kohtu käsutuses oleva toimiku materjalidest, et põhikohtuasjas kõne all olevad meetmed vastavad eelmises punktis kirjeldatule.

92 Nimelt, esiteks on meetmed, millega Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) esimene esimees määras töö- ja sotsiaalkindlustuskolleegiumi kohtunikud konkreetseks kolmekuuliseks perioodiks kohut mõistma tsiviilkolleegiumi koosseisu, võetud kõrgeima kohtu seaduse artikli 35 lõike 3 alusel. See säte, mis on kehtinud pikemat aega, määrab sõnaselgelt selliste meetmete, mis on võetud ilma asjaomaste kohtunike nõusolekuta, kohaldamisajaks kuni kuus kuud aastas. Lisaks ei keela selle sätte teine lause neil kohtunikel jäämast oma algsesse kolleegiumisse.

93 Eelotsusetaotlused esitanud kohus täpsustab siiski, et kõrgeima kohtu seaduse artikli 35 lõige 3 ei võimalda asjaomase kohtuniku määramist ilma tema nõusolekuta, ega näe ka ette, et kohtunik jääb vastavaks ajaks oma algse kolleegiumi koosseisu. Sellega seoses tuleb meenutada, et Euroopa Kohtu ülesanne ei ole seada kahtluse alla tõlgendust, mille eelotsusetaotluse esitanud kohus on riigisisesele õigusele andnud. Isegi kui eeldada, et see säte ei luba asjaomast määramist, ei ole see asjaolu üksi piisav, et seada kahtluse alla eelotsusetaotluse esitanud kohtu koosseisude kooskõla ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga koostoimes harta artikliga 47.

94 Teiseks nähtub Euroopa Kohtu käsutuses oleva toimiku materjalidest, et kuigi neil meetmetel puuduvad põhjendused, on need võetud selleks, et tulla toime kohtuasjade arvu suurenemisega tsiviilkolleegiumis ja vähendada selle kolleegiumi suurt mahajäämust. Neil on seega õiguspärane eesmärk ja seda sõltumata asjaoludest, mis põhjustasid sellise suure mahajäämuse.

95 Kolmandaks on põhikohtuasjas vaidluse all olevad meetmed ajutised, asjasse puutuvad kohtunikud on määratud tsiviilkolleegiumisse kohut mõistma kolmeks kuuks, samas kui kõrgeima kohtu seaduse artikli 35 lõige 3 näeb teise kolleegiumisse määramise maksimaalseks kestuseks ette kuus kuud aastas. Sellega seoses on võimalus, et määramist pikendatakse või uuendatakse, muutes tsiviilkolleegiumisse kuulumise sisuliselt püsivaks, Euroopa Kohtu käsutuses oleva teabe valguses hüpoteetiline.

96 Neljandaks nähtub Euroopa Kohtu käsutuses olevast teabest, et need meetmed ei ole kaasa toonud asjaomaste kohtunike madalamale palgaastmele viimist ega nende ametialase olukorra halvenemist, arvestades, et need kohtunikud jätkavad Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) pädevusse kuuluvate kassatsioonkaebuste menetlemist. Need meetmed ei ole kaasa toonud asjaomastelt kohtunikelt varem nende menetleda olnud kohtuasjade äravõtmist, kusjuures tuleb täpsustada, et need kohtunikud jäävad oma algse kolleegiumi koosseisu kogu kõnealuste meetmetega hõlmatud ajaks. Nagu on tõdetud käesoleva kohtuotsuse punktis 90, ei ole sellega seoses tähtsust asjaolul, et need meetmed toovad kaasa asjaomaste kohtunike töökoormuse ajutise suurenemise või kohustavad neid tegelema teemadega väljaspool nende spetsialiseerumisvaldkonda.

97 Viiendaks puudutasid põhikohtuasjas vaidluse all olevad meetmed kokku ligikaudu 20 kohtunikku. Euroopa Kohtu käsutuses olevate andmete põhjal ei ole need meetmed suunatud konkreetsete kohtunike vastu näiteks seetõttu, et nad on kritiseerinud Poola kohtusüsteemi reforme.

98 Neil asjaoludel ei saa asjaolu, et põhikohtuasjas vaidluse all olevad meetmed võeti ilma asjaomaste kohtunike nõusolekuta ja et neil kohtunikel ei ole ühtegi õiguskaitsevahendit nende meetmete vaidlustamiseks, kujutada endast sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtte ning seaduse alusel moodustatud kohtu nõude rikkumist. Nimelt, kui puuduvad igasugused märgid selle kohta, et neil meetmetel võiks olla distsiplinaarkaristusega analoogne mõju, ei tekita need asjaolud õigussubjektides põhjendatud kahtlusi puudutatud kohtunike sõltumatuses ja erapooletuses.

99 Lisaks tuleb igal juhul täpsustada, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt peab eelotsusetaotluse esitanud kohtu koosseisu õiguspärasust saama kohtulikult kontrollida ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu seisukohast koostoimes harta artikliga 47 (vt analoogia alusel 14. novembri 2024. aasta kohtuotsus S. (kohtukoosseisus muudatuste tegemine), C-197/23, EU:C:2024:956, punkt 67). Käesoleval juhul illustreerivad põhikohtuasjad just nimelt seda, et riigisisene õigus annab eelotsusetaotlused esitanud kohtule võimaluse kontrollida oma koosseisu õiguspärasust.

100 Kõiki eeltoodud põhjendusi arvestades tuleb kahele küsimusele kohtuasjades C-422/23 ja C-493/23 ning esimesele ja teisele küsimusele kohtuasjades C-455/23, C-459/23 ja C-486/23 vastata, et ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku koostoimes harta artikliga 47 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus liikmesriigi kohtu esimehe võetud meetmed, millega määratakse ühte selle kohtu kolleegiumisse kuuluvad kohtunikud ajutiselt kohut mõistma selle kohtu teise kolleegiumisse, kusjuures nad jätkavad samal ajal kohtumõistmist ka oma algses kolleegiumis, isegi kui need kohtunikud ei ole selleks oma nõusolekut andnud, neil ei ole mingit õiguskaitsevahendit selle vaidlustamiseks, taoline määramine toob kaasa asjaomaste kohtunike töökoormuse suurenemise ja sunnib neid süvenema küsimustesse väljaspool nende spetsialiseerumisvaldkonda ning kõnealuse kohtu esimees nimetati samasse kohtusse ametisse tingimustel, mis ei ole kooskõlas ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust tulenevate nõuetega, tingimusel et sellised meetmed põhinevad õiguspärastel põhjustel, mis on eelkõige seotud korrakohase õigusemõistmisega, need on võetud asjaomast kohut reguleerivate riigisiseste

õigusnormide alusel, on ajutised ja ajaliselt rangelt piiritletud, ei sea kahtluse alla asjaomaste kohtunike kuulumist nende kodukolleegiumisse ega too kaasa nende madalamale palgaastmele viimist ega neilt nende menetleda olevate kohtuasjade äravõtmist.

Kolmas küsimus kohtuasjades C-455/23, C-459/23 ja C-486/23

101 Kolmas küsimus kohtuasjades C-455/23, C-459/23 ja C-486/23 on esitatud juhuks, kui nende kohtuasjade esimesele ja teisele küsimusele antud vastusest tuleneb sisuliselt, et kohus, mis on moodustatud sellistel tingimustel nagu eelotsusetaotlused esitanud kohus, ei ole sõltumatu ja erapooletu seaduse alusel moodustatud kohus ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tähenduses. Arvestades viimati nimetatud küsimustele antud vastust, ei ole nendes kohtuasjades esitatud kolmanda küsimuse kohta enam vaja otsust teha.

Neljas küsimus kohtuasjas C-459/23

102 Kohtuasjas C-459/23 esitatud neljanda küsimusega soovib eelotsusetaotlused esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2004/17 artikli 3 lõike 3 punkti b koostoimes selle direktiivi artikli 20 lõikega 1 tuleb tõlgendada nii, et elektrikaubandusega tegeleva riigi osalusega äriühingu poolt direktiivi 2009/28 artikli 2 teise lõigu punktide k ja l tähenduses roheliste sertifikaatide ostmine kujutab endast tegevust elektrienergia tarnimiseks sellistesse püsivõrkudesse, mille eesmärk on pakkuda elanikkonnale elektrienergia tootmise, transpordi või jaotamisega seotud teenust.

103 Esmalt tuleb meelde tuletada, et kohaldamisele kuulub põhimõtteliselt see direktiiv, mis kehtib hetkel, mil hankija valib selle menetluse liigi, mida ta kavatseb järgida, ning lahendab lõplikult küsimuse, kas lepingu sõlmimiseks on nõutav eelneva hankemenetluse korraldamine (vt selle kohta 5. oktoobri 2000. aasta kohtuotsus komisjon *vs*. Prantsusmaa, C-337/98, EU:C:2000:543, punkt 37; 10. juuli 2014. aasta kohtuotsus Impresa Pizzarotti, C-213/13, EU:C:2014:2067, punkt 31, ja 14. septembri 2017. aasta kohtuotsus Casertana Costruzioni, C-223/16, EU:C:2017:685, punkt 21). Kuna käesoleval juhul sõlmiti põhikohtuasjas kõne all olev leping 2011. aastal, on seega *ratione temporis* kohaldatav direktiiv 2004/17.

104 Edasi tuleb rõhutada, et vastavalt selle direktiivi artikli 2 lõike 2 punktile a kohaldatakse seda muu hulgas selliste võrgustikusektori hankijate suhtes, kelle näol on tegemist riigi osalusega äriühingutega, kes tegutsevad ühes selle direktiivi artiklites 3–7 nimetatud valdkondadest. Sellega seoses kehtestab direktiivi 2004/17 artikli 2 lõike 1 punkt b eelduse, et „riigi osalusega äriühing“ selle sätte tähenduses on äriühing, mille kapitalist omavad otseselt või kaudselt enamust avaliku sektori hankijad.

105 Käesoleval juhul nähtub eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatust, et äriühing E. on selline riigi osalusega äriühing, kuna üle 50% tema kapitalist kuulub Poola riigile.

106 Seega tuleb veel kindlaks teha – nagu on palutud kohtuasjas C-459/23 esitatud neljandas küsimuses –, kas võib asuda seisukohale, et see ettevõtja tegeleb mõne direktiivi 2004/17 artikli 3 lõikes 3 nimetatud tegevusega.

107 Sellega seoses tuleb esiteks meenutada, et vastavalt direktiivi 2004/17 artikli 3 lõike 3 punktile b kohaldatakse seda direktiivi elektrienergia puhul selliste püsivõrkude elektriga varustamise suhtes, mille eesmärk on pakkuda üldsusele elektrienergia tootmise, edastamise või jaotamisega seotud teenust.

108 Ei selles ega üheski teises direktiivi 2004/17 sättes ei ole määratletud, mida tuleb mõista nimetatud sättes kasutatud mõiste „elektrienergia tarnimine“ all.

109 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleb liidu õigusnormi tõlgendamisel seega arvesse võtta mitte üksnes normi sõnastust, vaid ka konteksti ning selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osa õigusnorm on (17. novembri 1983. aasta kohtuotsus Merck, 292/82, EU:C:1983:335, punkt 12, ja 13. veebruari 2025. aasta kohtuotsus Latvijas Sabiedriskais Autobuss, C-684/23, EU:C:2025:90, punkt 48).

110 Esiteks peetakse mõistega „tarnimine“ selle tavatähenduses silmas tarnimist, varustamist, toimetamist ja pakkumist. Seega viitab elektrienergia tarnimine võrkudesse elektrienergia toimetamist neisse. Sellega seoses võib mõiste „elektrienergia tarnimine“ hõlmata lisaks elektrienergia tootmisele ka elektrienergia hulgi- või jaemüüki.

111 Teiseks tuleneb direktiivi 2004/17 põhjendustest 2 ja 3, et selle direktiiviga kehtestatakse reeglid, millega kooskõlastatakse lepingute sõlmimise kord selle direktiiviga hõlmatud „sektorites“, sealhulgas energeetikasektoris, ja „neis sektorites tegutsevate [hankijate]“ poolt. Nende põhjendustega väljendas liidu seadusandja seega selgelt oma tahet hõlmata elektrienergia sektoris mitte ainult elektrienergia tootmine ja tarnimine, vaid ka elektrienergiaga kauplemine.

112 Kolmandaks on see tõlgendus kooskõlas ka liidu riigihankealaste õigusnormide eesmärkidega, milleks on saavutada võimalikult suur avatus konkurentsile (vt selle kohta 23. detsembri 2009. aasta kohtuotsus CoNISMa, C-305/08, EU:C:2009:807, punkt 37 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 26. septembri 2024. aasta kohtuotsus Luxone ja Sofein, C-403/23 ja C-404/23, EU:C:2024:805, punkt 50 ja seal viidatud kohtupraktika).

113 Neljandaks kinnitab seda tõlgendust veelgi direktiiv 2014/25, millega tunnistati kehtetuks direktiiv 2004/17 ja milles liidu seadusandja muu hulgas täpsustas väljakujunenud õiguse alusel mõistet „elektrienergia tarnimine“. Nii nähtub direktiivi 2014/25 artikli 7 esimesest lõigust tõlgendatuna koos selle direktiivi põhjendusega 23, et viimati nimetatud direktiivi tähenduses hõlmab mõiste „tarnimine“ tootmist, hulgimüüki ja jaemüüki. Lisades selle määratluse direktiivi 2014/25 ning täpsustades ühtlasi viidatud põhjenduses 23, et see on esitatud „[i]lma et see laiendaks mingil moel direktiivi kohaldamisala“, kinnitas liidu seadusandja, et juba ka direktiivis 2004/17 hõlmas mõiste „elektrienergia tarnimine“ lisaks selle tootmisele ka selle hulgi- või jaemüüki.

114 Järelikult kujutab taoline elektrienergiaga kauplemine, millega tegeleb äriühing E., endast direktiivi 2004/17 artikli 3 lõike 3 punktis b nimetatud tegevust. Äriühingut E. tuleb seega pidada võrgustikusektori hankijaks selle direktiivi artikli 2 lõike 2 punkti a tähenduses.

115 Samas tuleb teisena veel märkida, et direktiivi 2004/17 artikli 20 lõikes 1 on sätestatud, et seda direktiivi ei kohaldata hankelepingute suhtes, mille võrgustikusektori hankijad sõlmivad muu kui oma tegevuse tarvis selle direktiivi artiklites 3–7 nimetatud sektorites.

116 Seega kuuluvad direktiivi 2004/17 kohaldamisalasse ainult need riigihanked, mille võrgustikusektori hankija selle direktiivi tähenduses korraldab tegevuste jaoks selle direktiivi artiklites 3–7 loetletud sektorites (10. aprilli 2008. aasta kohtuotsus Ing. Aigner, C-393/06, EU:C:2008:213, punkt 33).

117 Käesoleval juhul nähtub Euroopa Kohtu käsutuses oleva toimiku materjalidest, et äriühing E. on kohustatud ostma rohelisi sertifikaate direktiivi 2009/28 artikli 2 teise lõigu punktide k ja l tähenduses, et täita oma seadusest tulenevat kohustust edendada taastuvaid energiaallikaid. Sellest järeldub, et nende sertifikaatide ostmine on tihedalt seotud selle äriühingu elektrienergiaga kauplemise tegevusega, mis kujutab endast direktiivi 2004/17 artikli 3 lõike 3 punktis b nimetatud tegevust.

118 Taolise tiheda seose korral tuleb asuda seisukohale, et rohelisi sertifikaate ostetakse selle tegevuse jaoks, mistõttu seda ei saa pidada toimunuks direktiivi 2004/17 artikli 20 lõike 1 tähenduses „muul eesmärgil“ kui nimetatud tegevuseks.

119 Kõiki eeltoodud põhjendusi arvestades tuleb kohtuasjas C-459/23 esitatud neljandale küsimusele vastata, et direktiivi 2004/17 artikli 3 lõike 3 punkti b koostoimes selle direktiivi artikli 20 lõikega 1 tuleb tõlgendada nii, et riigi osalusega äriühingu poolt elektrikaubanduse valdkonnas roheliste sertifikaatide ostmine direktiivi 2009/28 artikli 2 teise lõigu punktide k ja l tähenduses kujutab endast elektrienergia tarnimist püsivõrkudesse, mille eesmärk on pakkuda elanikkonnale elektrienergia tootmise, transpordi või jaotamisega seotud teenust.

Kohtuasjas C-459/23 esitatud viies küsimus

Vastuvõetavus

120 Äriühing E. leiab, et viies küsimus kohtuasjas C-459/23 ei ole põhikohtuasja lahendamisel asjakohane. Kõigepealt väitis ta eelotsusetaotluse esitanud kohtus, et põhikohtuasjas vaidluse all oleva lepingu puhul esineb absoluutne tühisus, kuna selle eesmärk on kohustada pooli sõlmima lepinguid riigihankeid reguleerivaid õigusnorme rikkudes. Seevastu ei ole ta väitnud, et see leping kui selline oleks tulnud sõlmida riigihankemenetluste kohaselt. Edasi tuleb märkida, et nimetatud leping ei ole raamleping direktiivi 2004/17 artikli 1 lõike 4 tähenduses, kuna see kohustab võrgustikusektori hankijat kindlalt sõlmima hankelepingu lepingupartnerist ettevõtjaga. Lõpuks tuleneb selle direktiivi artikli 14 lõigetest 2 ja 3, et raamlepingu sõlmimine riigihankelepingute jaoks ette nähtud korras ei ole kohustuslik.

121 Sellega seoses tuleb meenutada, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt näeb ELTL artikkel 267 ette otsese koostöö Euroopa Kohtu ja liikmesriikide kohtute vahel. Selles menetluses, mis põhineb liikmesriikide kohtute ja Euroopa Kohtu ülesannete selgel eristamisel, on igasugune faktiliste asjaolude hindamine liikmesriigi selle kohtu pädevuses, kellel tuleb konkreetse kohtuasja eripära arvestades hinnata nii eelotsuse vajalikkust asjas otsuse langetamiseks kui ka Euroopa Kohtule esitatavate küsimuste asjakohasust, samas kui Euroopa Kohus on pädev otsustama üksnes liidu õigusnormide tõlgenduse või kehtivuse üle, lähtudes talle liikmesriigi kohtu poolt esitatud asjaoludest (vt selle kohta 16. märtsi 1978. aasta kohtuotsus Oehlschläger, 104/77, EU:C:1978:69, punkt 4, ning 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus Schrems (andmete edastamine laiale üldsusele), C-446/21, EU:C:2024:834, punkt 42 ja seal viidatud kohtupraktika).

122 Ent esiteks soovib äriühing E. oma argumentidega, mille eesmärk on seada kahtluse alla kohtuasjas C-459/23 esitatud viienda küsimuse vastuvõetavus, lõppkokkuvõttes seada kahtluse alla seda, kuidas eelotsusetaotluse esitanud kohus on talle esitatud argumente kirjeldanud, ja nimetatud kohtu hinnangut põhikohtuasjas kõne all oleva lepingu laadile. Vastavalt eelmises punktis viidatud kohtupraktikale ei saa taoliste argumentide põhjal järeldada, et eelotsuse küsimus oleks vastuvõetamatu.

123 Teiseks, kritiseerides mõiste „raamleping“ määratlust ja väites, et raamleping ei pea tingimata olema sõlmitud kooskõlas riigihanke-eeskirjadega, käsitleb äriühing E. selle küsimuse sisu, mitte vastuvõetavust.

124 Järelikult on viies küsimus kohtuasjas C-459/23 vastuvõetav.

Sisulised küsimused

125 Kohtuasjas C-459/23 esitatud viienda küsimusega soovib eelotsusetaotlused esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2004/17 artikli 1 lõiget 4 koostoimes selle direktiivi artikliga 14 ja artikli 17 lõikega 2 tuleb tõlgendada nii, et leping, mis kohustab pooli sõlmima täitmislepinguid kindlatel hinna ja koguse tingimustel, kuulub mõiste „raamleping“ alla nimetatud direktiivi artikli 1 lõike 4 tähenduses ja see tuleb sõlmida riigihanke-eeskirju kohaldades.

126 Esimesena tuleb silmas pidada, et direktiivi 2004/17 artikli 1 punkti 4 kohaselt sõlmitakse raamleping ühe või enama hankija ja ühe või enama ettevõtja vahel, mille eesmärgiks on kehtestada tingimused teatavas ajavahemikus sõlmitavate lepingute jaoks, eelkõige hindade ja vajaduse korral koguste osas.

127 Esiteks tuleneb selle sätte sõnastusest, et raamleping peab täpsustama ajavahemikku, mille jooksul seda kohaldatakse, ja reguleerima sõlmitavate lepingute tingimusi.

128 Teiseks, võttes arvesse Euroopa Kohtu praktikat, tuleb direktiivi 2004/17 artikli 1 lõikes 4 kasutatud mõistet „raamleping“ tõlgendada, arvestades eelkõige selle direktiivi artikli 17 lõikeid 2 ja 3, selliseid liidu õiguse aluspõhimõtteid nagu võrdne kohtlemine ja läbipaistvus, mida kohaldatakse raamlepingu sõlmimisel, nagu tuleneb nimetatud direktiivi artikli 14 lõikest 1, ning sama direktiivi artikli 14 lõikes 4 ette nähtud keeldu kuritarvitada raamlepingut konkurentsi takistamiseks, piiramiseks või moonutamiseks. Nendest sätetest ja põhimõtetest tuleneb nende koostoimes, et raamlepingus peab algusest peale olema kindlaks määratud nende tarnete maksimaalne maht, mis võivad olla jätkulepingute esemeks, nähes ette nende maksimaalse koguse ja/või maksumuse (vt analoogia alusel 19. detsembri 2018. aasta kohtuotsus Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato – Antitrust ja Coopservice, C-216/17, EU:C:2018:1034, punktid 60, 62–67 ja 69, ning 17. juuni 2021. aasta kohtuotsus Simonsen & Weel, C-23/20, EU:C:2021:490, punktid 54–58, 61–65, 67, 68 ja 74).

129 Eelotsusetaotlused esitanud kohtu ülesanne on kontrollida, kas põhikohtuasjas kõne all oleva lepingu puhul on need tingimused täidetud. Sellega seoses peab ta esiteks veenduma, et see leping määratles tõesti ajavahemiku, mille jooksul võis selle lepingu täitmiseks roheliste sertifikaatide ostulepinguid sõlmida. Teiseks tuleb täpsustada, et pelk viide hinnavalemile, mida kohaldatakse roheliste sertifikaatide müügihinna arvutamisel, ja hankija kohustus osta kõik saadud rohelised sertifikaadid, täpsustamata konkreetset kogust, ei ole piisav, et asuda seisukohale, et nimetatud leping määrab kindlaks nende asjade maksimaalse koguse, mis võivad olla jätkulepingute esemeks.

130 Teisena ja ilma et see piiraks eeltoodut, tuleb meenutada, et vastavalt direktiivi 2004/17 artikli 16 punktile a kohaldatakse seda direktiivi asjade ja teenuste hankelepingute suhtes, mille eeldatav maksumus käibemaksuta on 387 000 eurot või rohkem, kui selles sättes ette nähtud eranditest ei tulene teisiti.

131 Mis puudutab hankelepingute ja raamlepingute eeldatava maksumuse arvutamise meetodeid, siis tuleneb direktiivi 2004/17 artikli 17 lõike 1 esimese lõigu esimesest lausest, et hankelepingu eeldatava maksumuse arvutamisel võetakse aluseks makstav kogusumma käibemaksuta, nagu hankija hindab selle olevat. Selle direktiivi artikli 17 lõike 2 kohaselt ei tohi hankijad kõnealusest direktiivist mööda minna ehitustööde projektide või materjalide ja/või teenuste kavandatavate hankekoguste jaotamisega mitmeks osaks või erimeetodite kasutamisega lepingute eeldatava väärtuse arvutamiseks. Sama direktiivi artikli 17 lõike 3 kohaselt on raamlepingute puhul arvestatavaks eeldatavaks väärtuseks raamlepingu kogu kehtivusaja jooksul sõlmitavate kõigi lepingute suurim eeldatav kogusumma ilma käibemaksuta. Lõpuks on direktiivi 2004/17 artikli 17 lõikes 7 ette nähtud, et korduvate või teatava ajavahemiku järel uuendatavate asjade või teenuste hankelepingute puhul võetakse lepingu eeldatava maksumuse aluseks eelnenud 12 kuu või majandusaasta jooksul sõlmitud samalaadsete järjestikuste lepingute tegelik kogumaksumus või esimesele tarnele järgnenud 12 kuu jooksul või ühe majandusaasta – kui see on pikem kui 12 kuud – jooksul sõlmitud järjestikuste lepingute eeldatav kogumaksumus.

132 Nendest sätetest tuleneb, et nii direktiivi 2004/17 artikli 17 lõikes 3 nimetatud raamlepingu kui ka selle direktiivi artikli 17 lõikes 7 nimetatud korduvate või teatava ajavahemiku järel uuendatava asjade või teenuste hankelepingu puhul võetakse arvesse raamlepingu või lepingu „eeldatav maksumus“. See väärtus on esimesel juhul raamlepingu eeldatav kogumaksumus ja teisel juhul viimati nimetatud sättes ette nähtud alternatiivse korra kohaselt eeldatav maksumus 12 kuu jooksul.

133 Käesoleval juhul on eelotsusetaotlused esitanud kohus märkinud, et iga põhikohtuasjas vaidluse all oleva lepingu alusel igakuiselt sõlmitud täitmislepingu väärtus jääb alla direktiivi 2004/17 artikli 16 punktis a ette nähtud 387 000 euro suuruse piirmäära. Seevastu täitmislepingute aastane maksumus kokku ületab seda piirmäära.

134 Eeltoodust tuleneb aga, et sellisel juhul ei saa hankija tugineda vaidlusaluse lepingu iga täitmislepingu üksikväärtusele, sõlmimaks need lepingud eelneva hankemenetluseta. Selline toimimisviis oleks vastuolus direktiivi 2004/17 artikli 17 lõikes 2 ette nähtud keeluga minna sellest direktiivist mööda hankekoguste jaotamisega mitmeks osaks.

135 Selleks et järgida nii seda keeldu kui ka direktiivi 2004/17 artikli 14 lõikes 4 sätestatud keeldu kuritarvitada raamlepingut konkurentsi takistamiseks, piiramiseks või moonutamiseks, on hankijal sellisel juhul võimalus valida kahe võimaluse vahel.

136 Esimene võimalus seisneb järjestikuste hankelepingute sõlmimises, järgides iga lepingu puhul selles direktiivis ette nähtud menetlusi.

137 Teine võimalus seisneb raamlepingu sõlmimises vastavalt direktiivile 2004/17 selle direktiivi artikli 1 punktis 4 sätestatud ja käesoleva kohtuotsuse punktides 126–128 meenutatud tähenduses ja tingimustel. Vastavalt direktiivi 2004/17 artikli 40 lõike 3 punktile i koostoimes selle direktiivi artikli 14 lõikega 2 võimaldab see seejärel hankijal kasutada järgnevate hankelepingute puhul väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetlust (vt selle kohta 23. aprilli 2009. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Belgia, C-287/07, EU:C:2009:245, punkt 104).

138 Eeltoodust tuleneb, et niisugusel juhul nagu põhikohtuasjas pidi võrgustikusektori hankija järgima riigihankelepingute sõlmimist reguleerivaid norme kas iga järjestikuse täitmislepingu sõlmimisel või vaidlusaluse lepingu sõlmimisel raamlepinguna, järgides käesoleva kohtuotsuse punktides 126–128 viidatud tingimusi.

139 Kõiki eeltoodud põhjendusi arvestades tuleb kohtuasjas C-459/23 esitatud viiendale küsimusele vastata, et direktiivi 2004/17 artikli 1 lõiget 4 koostoimes selle direktiivi artikliga 14 ja artikli 17 lõikega 2 tuleb tõlgendada nii, et

– selleks et leping, mis kohustab pooli sõlmima teatud hinna ja koguse tingimustel täitmislepinguid, kuuluks mõiste „raamleping“ alla nimetatud direktiivi artikli 1 lõike 4 tähenduses, peab selles olema märgitud ajavahemik, mille jooksul seda lepingut kohaldatakse, ning määratud kindlaks nende tarnete maksimaalne maht, mis võivad olla jätkulepingute esemeks, nähes ette nende maksimaalse koguse ja/või maksumuse, kusjuures tuleb täpsustada, et pelk viide sõlmitavate lepingute maksumuse arvutamiseks kohaldatavale hinnavalemile ja mahuliselt määratlemata kohustusele sõlmida täitmislepinguid ei ole selles suhtes piisav;

– kui teatava ajavahemiku jooksul raamlepingu alusel või korduvate või uuendatavate lepingutena sõlmitavate lepingute eeldatav maksumus, mis on arvutatud vastavalt direktiivi 2004/17 artikli 17 lõigete 3 ja 5 alusel, ületab kõnealuse direktiivi artikli 16 punktis a sätestatud piirmäära, peab võrgustikusektori hankija kas sõlmima kõik järgnevad lepingud selles direktiivis ette nähtud korda järgides või sõlmima raamlepingu selle direktiivi artikli 1 lõikes 4 sätestatud tähenduses ja tingimusi järgides.

Kohtuasjas C-459/23 esitatud kuues küsimus

Vastuvõetavus

140 Äriühing E. leiab, et kuues küsimus kohtuasjas C-459/23 on vastuvõetamatu, kuna see ei ole põhikohtuasjas asjakohane. Vastupidi eeldusele, millel see küsimus põhineb, ei ole põhikohtuasjas vaidluse all olev leping mitte hankeleping, vaid leping, mis näeb ette hankelepingu sõlmimise. Seega ei ole seda võimalik sõlmida riigihanke-eeskirju rikkudes.

141 Käesoleva kohtuotsuse punktis 121 viidatud kohtupraktikat arvestades ja punktis 122 esitatud põhjusel tuleb see vastuväide tagasi lükata. Kuues küsimus kohtuasjas C-459/23 on seega vastuvõetav.

Sisulised küsimused

142 Kuuenda küsimusega kohtuasjas C-459/23 soovib eelotsusetaotlused esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 92/13 artikli 2d lõike 1 punkti a tuleb tõlgendada nii, et lepingu sõlmimine riigihanke-eeskirju rikkudes kuulub selles sättes ette nähtud sanktsiooni kohaldamisalasse.

143 Direktiivi 92/13 artikli 2d lõige 1 näeb ette, et asjaomane hankeleping on tühine, kui see on sõlmitud ilma hanketeate eelneva avaldamiseta *Euroopa Liidu Teatajas* ja lepinguteate avaldamata jätmine ei olnud direktiivi 2004/17 kohaselt lubatud.

144 Artikkel 2d lisati direktiivi 92/13 algredaktsiooni direktiiviga 2007/66. Liidu seadusandja selgitas tehtud muudatusi, märkides direktiivi 2007/66 põhjenduses 13, et selleks, et võidelda ebaseaduslike otselepingute sõlmimise vastu, mille Euroopa Kohus kvalifitseeris oma 11. jaanuari 2005. aasta kohtuotsuses Stadt Halle ja RPL Lochau (C-26/03, EU:C:2005:5, punktid 36 ja 37) avaliku sektori või võrgustikusektori hankija poolt liidu riigihankealase õiguse kõige tõsisemaks rikkumiseks, tuleks ette näha tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad karistused ja ebaseadusliku otselepinguna sõlmitud leping tuleks põhimõtteliselt tunnistada tühiseks. Direktiivi 2007/66 põhjenduses 14 täpsustas ta, et tühiseks tunnistamine on kõige tõhusam viis konkurentsi taastamiseks ja uute ärivõimaluste loomiseks neile ettevõtjatele, kellelt on ebaseaduslikult võetud võimalus konkureerida, ning et otselepingud direktiivi 2007/66 tähenduses peaksid hõlmama kõiki lepinguid, mis on sõlmitud ilma hanketeate eelneva avaldamiseta *Euroopa Liidu Teatajas* direktiivi 2004/17 tähenduses (vt analoogia alusel 17. juuni 2021. aasta kohtuotsus Simonsen & Weel, C-23/20, EU:C:2021:490, punkt 85).

145 Seega tuleneb direktiivi 92/13 artikli 2d lõike 1 punktist a, tõlgendatuna lähtuvalt direktiivi 2007/66 põhjendustest 13 ja 14, et direktiivi 2007/66 vastuvõtmisel soovis liidu seadusandja kehtestada kohaldatavas õiguses range sanktsiooni, mille kohaldamine peaks siiski piirduma liidu riigihankeõiguse kõige raskemate rikkumiste juhtudega, see tähendab juhtumitega, kus otseleping sõlmitakse hanketeadet *Euroopa Liidu Teatajas* üldse avaldamata (vt analoogia alusel 17. juuni 2021. aasta kohtuotsus Simonsen & Weel, C-23/20, EU:C:2021:490, punkt 86).

146 Sellest järeldub, et direktiivi 92/13 artikli 2d lõike 1 punkt a on kohaldatav igas olukorras, kus võrgustikusektori hankija on alusetult sõlminud lepingu ilma hanketeate eelneva avaldamiseta *Euroopa Liidu Teatajas*.

147 On tõsi, et direktiivi 92/13 artikli 2d lõike 2 esimese lõigu kohaselt määratakse lepingu tühiseks tunnistamise tagajärjed kindlaks riigisiseses õiguses. Ent igal juhul ei näe see säte ette ilma asjakohase eelneva avalikustamiseta sõlmitud lepingu kehtima jätmist või jätkumist.

148 Kõiki eeltoodud põhjendusi arvestades tuleb kohtuasjas C-459/23 esitatud kuuendale küsimusele vastata, et direktiivi 92/13 artikli 2d lõike 1 punkti a tuleb tõlgendada nii, et lepingu sõlmimine riigihanke-eeskirju rikkudes kuulub selles sättes ette nähtud sanktsiooni kohaldamisalasse.

Kohtuasjas C-459/23 esitatud seitsmes küsimus

Vastuvõetavus

149 Äriühing E. väidab, et seitsmes küsimus kohtuasjas C-459/23 ei ole põhikohtuasjas asjakohane. Esiteks kordab äriühing käesoleva kohtuotsuse punktis 140 juba esitatud põhjendust. Teiseks saab õiguse kuritarvitamisega tegemist olla vaid siis, kui pool taotleb asjaomase lepingu suhtelise tühisuse tuvastamist. Äriühing E. taotleb eelotsusetaotlused esitanud kohtus põhikohtuasjas vaidluse all oleva lepingu absoluutse tühisuse tuvastamist, see tähendab selle lepingu algusest peale mittesõlmituks tunnistamist.

150 See argument tuleb vastavalt käesoleva kohtuotsuse punktis 121 viidatud kohtupraktikale ning punktides 122 ja 123 esitatud põhjendustele tagasi lükata. Järelikult on seitsmes küsimus kohtuasjas C-459/23 vastuvõetav.

Sisulised küsimused

151 Seitsmenda küsimusega kohtuasjas C-459/23 soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas õiguse kuritarvitamise keelu põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus see, kui võrgustikusektori hankija võib nõuda tarnijaga sõlmitud lepingu tühistamist põhjusel, et see leping sõlmiti riigihanke-eeskirju rikkudes, kuigi selle nõude tegelik põhjus on nimetatud lepingu täitmise kasumlikkuse vähenemine.

152 On tõsi, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt ei saa isikud tugineda liidu normidele pettuse või kuritarvituse eesmärgil, kuna pettuse ja kuritarvitamise keelu põhimõte on liidu õiguse üldpõhimõte, mida isikud peavad järgima. Nimelt ei saa liidu õigusnorme kohaldada nii laialt, et need hõlmaksid tehinguid, mida tehakse pettuse või kuritarvituse teel liidu õigusega ette nähtud eelistest kasu saamise eesmärgil (6. veebruari 2018. aasta kohtuotsus Altun jt, C-359/16, EU:C:2018:63, punktid 48 ja 49 ning seal viidatud kohtupraktika, ning 11. juuli 2018. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Belgia, C-356/15, EU:C:2018:555, punkt 99).

153 Kuritarvituse tuvastamiseks peavad olema täidetud teatav objektiivne ja teatav subjektiivne tingimus (13. märtsi 2014. aasta kohtuotsus SICES jt, C-155/13, EU:C:2014:145, punkt 31, ning 28. juuli 2016. aasta kohtuotsus Kratzer, C-423/15, EU:C:2016:604, punkt 38).

154 Esiteks peab objektiivse tingimuse osas tulenema objektiivsete asjaolude kogumist, et vaatamata liidu õigusnormides ette nähtud tingimuste formaalsele täitmisele, ei ole õigusnormides taotletud eesmärki saavutatud (14. detsembri 2000. aasta kohtuotsus Emsland-Stärke, C-110/99, EU:C:2000:695, punkt 52, ja 28. juuli 2016. aasta kohtuotsus Kratzer, C-423/15, EU:C:2016:604, punkt 39).

155 Teiseks peab kuritarvituse tuvastamiseks olema täidetud ka subjektiivne tingimus, kuna objektiivsete asjaolude kogumist peab tulenema, et nende tehingute peamine eesmärk on põhjendamatu soodustuse saamine. Nimelt ei puutu kuritarvituse keelamine asjasse, kui asjaomaseid tehinguid võib põhjendada teisiti kui pelgalt eelise saamisega (14. detsembri 2000. aasta kohtuotsus Emsland-Stärke, C-110/99, EU:C:2000:695, punkt 53, ja 28. juuli 2016. aasta kohtuotsus Kratzer, C-423/15, EU:C:2016:604, punkt 40).

156 Eelotsusetaotlused esitanud kohtu ülesanne on kooskõlas riigisisese õiguse tõendamisnormidega – niivõrd, kuivõrd see ei kahjusta ühenduse õiguse tõhusust – kontrollida, kas põhikohtuasjas on kuritarvituse koosseis täidetud (vt selle kohta 14. detsembri 2000. aasta kohtuotsus Emsland-Stärke, C-110/99, EU:C:2000:695, punkt 54 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 28. juuli 2016. aasta kohtuotsus Kratzer, C-423/15, EU:C:2016:604, punkt 42).

157 Eelotsusetaotlused esitanud kohtule tarviliku vastuse andmiseks tuleb siiski täpsustada, et juhul, kui hankeleping sõlmitakse direktiivi 2004/17 nõudeid rikkudes ilma eelnevat hankemenetlust korraldamata, ei ole kõnealune objektiivne tingimus täidetud. Nimelt ei saa sellisel juhul asuda seisukohale, et liidu õigusnormides ette nähtud tingimused on formaalselt täidetud.

158 Järelikult, kuna objektiivse tingimuse ja subjektiivse tingimuse esinemise tingimused on kumulatiivsed, ei saa seoses käesoleva kohtuotsuse punktis 151 silmas peetud hüpoteesiga, mida käsitleb seitsmes küsimus kohtuasjas C-459/23, jaatada kuritarvituse olemasolu.

159 Kõiki eeltoodud põhjendusi arvestades tuleb kohtuasjas C-459/23 esitatud seitsmendale küsimusele vastata, et õiguse kuritarvitamise keelu põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus, kui võrgustikusektori hankija võib nõuda tarnijaga sõlmitud lepingu tühistamist põhjusel, et see leping sõlmiti riigihanke-eeskirju rikkudes, samas kui selle nõude tegelik põhjus on nimetatud lepingu täitmise kasumlikkuse vähenemine.

Kohtukulud

160 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse sama kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (teine koda) otsustab:

1. **ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47**

   tuleb tõlgendada nii, et

   sellega ei ole vastuolus liikmesriigi kohtu esimehe võetud meetmed, millega määratakse ühte selle kohtu kolleegiumisse kuuluvad kohtunikud ajutiselt kohut mõistma selle kohtu teises kolleegiumis, kusjuures nad jätkavad samal ajal kohtumõistmist ka oma algses kolleegiumis, isegi kui need kohtunikud ei ole selleks oma nõusolekut andnud, neil ei ole mingit õiguskaitsevahendit selle vaidlustamiseks, taoline määramine toob kaasa asjaomaste kohtunike töökoormuse suurenemise ja sunnib neid süvenema küsimustesse väljaspool nende spetsialiseerumisvaldkonda ning asjaomase kohtu esimees nimetati samasse kohtusse ametisse tingimustel, mis ei ole kooskõlas ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust tulenevate nõuetega, tingimusel et sellised meetmed põhinevad õiguspärastel põhjustel, mis on eelkõige seotud korrakohase õigusemõistmisega, need on võetud asjaomast kohut reguleerivate riigisiseste õigusnormide alusel, on ajutised ja ajaliselt rangelt piiritletud, ei sea kahtluse alla asjaomaste kohtunike kuulumist nende kodukolleegiumisse ega too kaasa nende madalamale palgaastmele viimist ega neilt nende menetleda olevate kohtuasjade äravõtmist.

2. **Euroopa Parlamendi ja nõukogu 31. märtsi 2004. aasta direktiivi 2004/17/EÜ, millega kooskõlastatakse vee-, energeetika-, transpordi- ja postiteenuste sektoris tegutsevate ostjate hankemenetlused (muudetud komisjoni 30. novembri 2009. aasta määrusega (EL) nr 1177/2009), artikli 3 lõike 3 punkti b koostoimes direktiivi 2004/17 (muudetud redaktsioonis) artikli 20 lõikega 1**

   tuleb tõlgendada nii, et

   riigi osalusega äriühingu poolt elektrikaubanduse valdkonnas roheliste sertifikaatide ostmine Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. aprilli 2009. aasta direktiivi 2009/28/EÜ taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamise kohta ning direktiivide 2001/77/EÜ ja 2003/30/EÜ muutmise ja hilisema kehtetuks tunnistamise kohta artikli 2 teise lõigu punktide k ja l tähenduses kujutab endast elektrienergia tarnimist püsivõrkudesse, mille eesmärk on pakkuda elanikkonnale elektrienergia tootmise, transpordi või jaotamisega seotud teenust.

3. Direktiivi 2004/17 (muudetud määrusega nr 1177/2009) artikli 1 lõiget 4 koostoimes direktiivi 2004/17 (muudetud redaktsioonis) artikliga 14 ja artikli 17 lõikega 2

tuleb tõlgendada nii, et

– **selleks et leping, mis kohustab pooli sõlmima teatud hinna ja koguse tingimustel täitmislepinguid, kuuluks mõiste „raamleping“ alla direktiivi 2004/17 (muudetud redaktsioonis) artikli 1 lõike 4 tähenduses, peab selles olema märgitud ajavahemik, mille jooksul seda lepingut kohaldatakse, ning määratud kindlaks nende tarnete maksimaalne maht, mis võivad olla jätkulepingute esemeks, nähes ette nende maksimaalse koguse ja/või maksumuse, kusjuures tuleb täpsustada, et pelk viide sõlmitavate lepingute maksumuse arvutamiseks kohaldatavale hinnavalemile ja mahuliselt määratlemata kohustusele sõlmida täitmislepinguid ei ole selles suhtes piisav;**

– **kui teatava ajavahemiku jooksul raamlepingu alusel või korduvate või uuendatavate lepingutena sõlmitavate lepingute eeldatav maksumus, mis on arvutatud vastavalt direktiivi 2004/17 (muudetud redaktsioonis) artikli 17 lõigete 3 ja 5 alusel, ületab direktiivi 2004/17 (muudetud redaktsioonis) artikli 16 punktis a sätestatud piirmäära, peab võrgustikusektori hankija kas sõlmima kõik järgnevad lepingud direktiivis 2004/17 (muudetud redaktsioonis) ette nähtud korda järgides või sõlmima sellega kooskõlas raamlepingu direktiivi 2004/17 (muudetud redaktsioonis) artikli 1 lõikes 4 sätestatud tähenduses ja tingimusi järgides.**

4. Nõukogu 25. veebruari 1992. aasta direktiivi 92/13/EMÜ veevarustus-, energeetika-, transpordi- ja telekommunikatsioonisektoris tegutsevate üksuste hankemenetlusi käsitlevate ühenduse eeskirjade kohaldamisega seotud õigusnormide kooskõlastamise kohta (muudetud nõukogu 11. detsembri 2007. aasta direktiiviga 2007/66/EÜ) artikli 2d lõike 1 punkti a

tuleb tõlgendada nii, et

lepingu sõlmimine riigihanke-eeskirju rikkudes kuulub selles sättes ette nähtud sanktsiooni kohaldamisalasse.

5. Õiguse kuritarvitamise keelu põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus see, kui võrgustikusektori hankija võib nõuda tarnijaga sõlmitud lepingu tühistamist põhjusel, et see leping sõlmiti riigihanke-eeskirju rikkudes, kuigi selle nõude tegelik põhjus on nimetatud lepingu täitmise kasumlikkuse vähenemine.

Allkirjad